

By og Byg Resultater 014

Ni landsbyer i Danmark

Evaluering af forsøg med byfornyelse

Statens Byggeforskningsinstitut
Danish Building and Urban Research

Ni landsbyer i Danmark

Evaluering af forsøg med byfornyelse

Ole Kirkegaard
Christina Stilling Tarnø
Jacob Norvig Larsen

Titel	Ni landsbyer i Danmark
Undertitel	Evaluering af forsøg med byfornyelse
Serietitel	By og Byg Resultater 014
Udgave	1. udgave
Udgivelsesår	2001
Forfattere	Ole Kirkegaard, Christina Stilling Tarnø, Jacob Norvig Larsen
Sprog	Dansk
Sidetæl	74
Litteratur-henvisninger	Side 72
English summary	Side 73
Emneord	Landsbyer, byfornyelse, landdistrikter, borgerindflydelse, forsøgsprojekter
ISBN	87-563-1097-5
ISSN	1600-8049
Pris	Kr. 250,00 inkl. 25 pct. moms
Tekstbehandling	Annette Frøhling
Fotos	Ole Kirkegaard
Forsidefoto	Jesper Kirkeskov
Tryk	J. H. Schultz Grafisk A/S
Udgiver	By og Byg Statens Byggeforskningsinstitut, P.O. Box 119, DK-2970 Hørsholm E-post by-og-byg@by-og-byg.dk www.by-og-byg.dk

Eftertryk i uddrag tilladt, men kun med kildeangivelsen: *By og Byg Resultater 014: Ni landsbyer i Danmark. Evaluering af forsøg med byfornyelse. (2001)*

Indhold

Forord	4
Indledning	5
Formål og fremgangsmåde.....	5
Udviklingen i landsbyer og landdistrikter	5
Sammenfatning og vurderinger	11
Baggrunde for at gøre en lokal indsats.....	11
Formål.....	11
Indsatstyper	12
Finansiering	12
Landsbyen i kommunen.....	13
Parterne	13
Umiddelbare konkrete succeser	13
Erfaringer fra processen	14
De ni forsøgsområder.....	21
Rakkeby i Løkken-Vrå Kommune.....	22
Gjøl i Aabybro Kommune	29
Balling i Spøttrup Kommune.....	35
Hammershøj i Tjele Kommune.....	41
Grønbjerg i Videbæk Kommune.....	47
Herslev i Fredericia Kommune	52
Vester Skerninge i Egebjerg Kommune	58
Bybjerg på Orø i Holbæk Kommune	62
Torup i Hundested Kommune	68
Litteratur	73
Summary	74
Bilag.....	75

Forord

I årene 1998 til 2001 blev der gennemført forsøgsprojekter i en række landsbyer. Forsøgene modtog statslig støtte efter byfornyelseslovens bestemmelser. Deres overordnede mål var at finde måder at styrke udviklingen i mindre lokalsamfund. Da der i disse år er stor opmærksomhed om de små byers og samfunds udviklingsmuligheder har erfaringerne fra forsøgsprojekterne bred interesse. Der er således gjort væsentlige erfaringer, som kan overføres til andre projekter blandt andet om planlægning, information og gennemførelse, og - ikke mindst - samarbejde mellem borgerne og kommunen og mellem borgergrupper indbyrdes.

Rapportens primære datagrundlag er, foruden dokumentarisk materiale, besigtigelser og interview i de ni landsbyer, der er omfattet af forsøget. De interviewede er en række personer, bosat i de ni undersøgte landsbyer eller ansat i de respektive kommunale forvaltninger. Alle interviewede og andre, der har været behjælpelige ved undersøgelsen, skal have stor tak.

By og Byg, Statens Byggeforskningsinstitut
Afdelingen for Byer og Boliger
September 2001

Hans Kristensen
Forskningschef

Indledning

Folketinget vedtog den 29.1.1996, at der af de samlede byfornyelsesmidler skulle afsættes 200 mio. kr. til renovering af boligmassen i landsbyer og landdistrikter, herunder fredede og bevaringsværdige boliger. Heraf skulle 20 mio. kr. anvendes til at gennemføre forsøgsprojekter i landsbyer og landdistrikter med formel hjemmel i forsøgsbestemmelserne i byfornyelseslovens § 69, stk. 2.

Det blev endvidere besluttet, at en forudsætning for statslig støtte var, at kommunalbestyrelsen kunne bakke projektet op - også økonomisk.

Efter ansøgning fra kommunerne blev der givet statsligt tilsagn om støtte til 11 forsøg inden for forsøgsrammen på 20 mio. kr. By- og Boligministeriet har efterfølgende anmodet Statens Byggeforskningsinstitut om at evaluere ni af disse forsøg, og det er denne evaluering, der redegøres for i nærværende rapport. Forsøgene fordeler sig med seks i Jylland, et på Fyn og to på Sjælland.

Forsøgene blev gennemført i årene 1998 til 2001 og evalueringen blev gennemført som en tilbageskuende undersøgelse af, hvad der var sket i det enkelte forsøg. De fleste forsøg var gennemført på evalueringstidspunktet.

Formål og fremgangsmåde

Evalueringsens formål har været at vurdere forsøgenes forløb, og herunder at belyse, om de bevilgede midler er anvendt til de ansøgte formål, samt at belyse hvilke umiddelbare forandringer forsøgene har medført. Evalueringen indeholder *ikke* en undersøgelse af forsøgenes langsigtede effekter.

Det blev aftalt mellem By- og Boligministeriet og Statens Byggeforskningsinstitut, at evalueringen skulle gennemføres på baggrund af materiale tilsendt fra kommunerne samt gennem et besøg til hvert af forsøgene inklusive interview af nøglepersoner.

Disse besøg og interview er blevet gennemført i perioden fra august 1999 til juli 2001. Og på baggrund heraf er forsøgenes forløb og processerne i dem, med vægt på borgernes inddragelse i indsatserne, beskrevet i det følgende. Det er endvidere undersøgt, om ressourceanvendelsen stemmer overens med det planlagte.

Ved udvælgelse af nøglepersoner til interviewene er lagt vægt på at interviewe repræsentanter for forskellige parter i projekternes gennemførelse, typisk repræsentanter for den pågældende kommune samt repræsentanter for borgerne i lokalområdet. Hvor der blandt borgerne har været divergerende opfattelser eller holdninger til projekterne, er repræsentanter for de forskellige opfattelser også søgt interviewet. Herudover er enkelte repræsentanter for erhvervslivet eller lokale nyhedsformidlinger blevet interviewet.

Udviklingen i landsbyer og landdistrikter

I Danmark er der traditionelt betydelig politisk interesse, både i Folketinget og i kommunerne, for at sikre en geografisk balanceret udvikling og udlig-ning af regionale forskelle, så landsbyernes og landdistrikternes befolkning ikke stilles ringere end befolkningen i de mellemstore og store byer. Derudover er der også krav fra den Europæiske Union om, at medlemsstaterne udvikler en politik for udviklingen i landdistrikterne. Gennem de seneste årti

er er forskellene mellem by og land generelt blevet mindre. Der er imidlertid også betydelige områder af landet, der må karakteriseres som egentlige udkantsområder, hvor den økonomiske og sociale udvikling halter efter udviklingen både i byerne og i de øvrige landsbyer og landdistrikter.

Debatten om landsbyers og landdistrikters udviklingsmuligheder berører udviklingen på en lang række felter, herunder udbuddet af offentlig service, transportforhold, detailhandlens udvikling og udbuddet af privat service og kulturtilbud, lokale erhvervs- og beskæftigelsesmuligheder m.v. Det er et nationalt mål at sikre en selv bærende udvikling i landdistrikterne for så vidt angår bosætning, arbejdspladser og service, så livet på landet ikke fremover skal baseres på øgede, passive overførsler. Der er derfor taget politiske initiativer inden for en række forskellige ministerieområder, så der i dag findes en vifte af muligheder for kommunerne til at opnå EU støtte og statslig støtte til udviklings- og forsøgsprojekter, byfornyelsesprojekter m.v., der fremmer en socialt, økonomisk og miljømæssigt bæredygtig udvikling.

Landsbyer og landdistrikter

Der findes forskellige måder at definere landsbyer og landdistrikter på. Ideelt burde en geografisk afgrænsning gå på tværs af kommunegrænser, fordi de fleste kommuner består af både by- og landområder. Megen statistik er imidlertid opgjort på kommuneniveau, hvorfor det for de fleste praktiske formål er nødvendigt at anvende en inddeling på kommuneniveau.

Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, AKF, anvender en definition, der bygger videre på Danmarks Statistiks definition. Landkommuner defineres som kommuner, hvis største by har under 10.000 indbyggere. På den måde afgrænses 202 landkommuner, mens de øvrige kommuner regnes som bykommuner. AKF inddeler landkommunerne yderligere på flere måder. For eksempel skelnes mellem såkaldte trængte eller sårbare kommuner (51) og øvrige kommuner (151). Trængte/sårbare kommuner er primært lokaliseret i udkantsområder i Nord- og Sønderjylland, Bornholm, Lolland-Falster og Møn, Samsø, Læsø samt de sydfynske øer og dele af Fyn.

Fra landbrugssamfund til servicesamfund

Tidligere var landsbyers og landdistrikters udvikling helt overvejende knyttet til de primære erhverv (landbrug, skovbrug, fiskeri og råstofudvinding). Gennem de sidste 40-50 år er der, både på europæisk og nationalt plan, sket en udligning af regionale forskelle og en mere jævn regional fordeling af erhvervsudviklingen, bortset fra i de mest perifert beliggende områder. Befolkningsudviklingen er generelt stabiliseret, men sammensætningen i landkommunerne er anderledes end i byerne, primært fordi de unge flytter fra landet til byerne.

Befolkningsudvikling

Flere undersøgelser peger på, at der ikke er sket en affolkning i landdistrikterne gennem de sidste ti år (Hovedstadens Udviklingsråd, 2000; Jensen, 1998; Nordjyllands Amt 2001). I 1970'erne var der en betydelig befolknings-tilvækst i landkommunerne, og befolkningen er fortsat med at vokse siden, om end langsommere. I de egentlige landdistrikter foregik der frem til 1980 et fald i antallet af indbyggere, men siden er befolkningstallet stabiliseret. At befolkningen i landkommunerne er vokset hænger blandt andet sammen med, at beskæftigelsen i fremstillings- og serviceerhverv, herunder i offentlig service, er blevet spredt ud fra de store byer, samt at mulighederne for pendling generelt er blevet bedre, især på grund af væksten i antallet af biler.

Det stabiliserede eller voksende befolkningstal i landsbyer og landdistrikter er derfor ikke udtryk for en i demografisk forstand mere selv bærende udvikling. Det skyldes tværtimod, at folk, fordi de bedre kan pendle til job i andre kommuner, kan blive boende, og at andre kan vælge at flytte til landkommuner. Med hensyn til befolkningens sammensætning bestemmes den

således stadig mindre af fødselsmæssig reproduktion, fordi en betydelig del af de unge flytter til byerne for at søge uddannelse og får deres børn dér. Det bliver dermed mere fra- og tilflytninger, der får betydning for befolkningens sammensætning (Jensen, 1998).

Indkomster

Den langsigtede udviklingstendens for indkomstniveauet i landkommunerne siden 1980 er generelt, at det konvergerer med landsgennemsnittet. For landkommunerne som helhed tilskrives væksten i indkomstniveauet især en stærkt forøget produktivitet i landbruget, mens udviklingen i antallet af arbejdspladser kun har haft marginal betydning. Under halvdelen af den gunstige indkomstudvikling skyldes det offentlige engagement i landkommunerne (Madsen & Caspersen, 1998). Indkomstniveauet i landdistrikter er dog fortsat lidt lavere end i landet som helhed. Der er størst forskel med hensyn til bruttoindkomst, mindre med hensyn til disponibel indkomst (Christoffersen & Mogensen, 1998). Det skyldes formentlig, at der sker en regional omfordeling via beskatnings- og indkomstoverførselssystemet (Jensen, 1998).

I udkantsområderne, som er de mest sårbare dele af landdistrikterne, skyldes indkomststigningen primært offentlige overførsler, som de fleste steder har kunnet modvirke en ofte betydelig beskæftigelsestilbagegang. I særligt udsatte områder som Vestjylland har beskæftigelsestilbagegangen dog været så stærk, at det offentlige engagement ikke har kunnet hindre en indkomsttilbagegang (Madsen & Caspersen, 1998).

Offentlig service

Den ændrede befolkningssammensætning i landkommuner afspejles i forbruget af service pr. indbygger. Således er forbruget til børn og unge mindre end i det øvrige land. Derimod er det offentlige udgiftsniveau vedrørende ældre det samme i landkommunerne, som det er andre steder. På kulturområder er der tydelig forskel på by og land, hvor udgiftsniveauet i landkommunerne er betydeligt lavere end i landet i øvrigt (Jensen, 1998).

Erhvervsudvikling

Landbrugets betydning for økonomi og beskæftigelse er aftaget i Danmark både nationalt, regionalt og lokalt. Der er blevet færre bedrifter, og beskæftigelsen i landbruget er nu fire procent af den samlede beskæftigelse mod godt 10 procent i 1970. Også på den enkelte landbrugsbedrift har strukturforandringerne haft effekt, f.eks. på indkomstens sammensætning.

Når der alligevel ikke er kommet større indkomstforskelle mellem land og by, men tværtimod er en langsigtet tendens til udligning af forskelle, skyldes det, at erhvervsudviklingen har medført en positiv beskæftigelsesudvikling i andre erhvervssektorer, dvs. fremstilling og service. Fremstillingserhverv og bygge- og anlægssektoren udgør i dag en større andel af beskæftigelsen i landkommuner end i bykommuner, mens private og offentlige serviceerhverv fortsat står for en større beskæftigelsesandel i byerne end på landet (Indenrigsministeriet, 1999a). Landkommunernes erhvervsstruktur ligner dermed mere og mere andre kommuners (Jensen, 1998; Tanvig, 2001). Fremstillingsindustriens geografiske placering forskydes delvist fra by til land, og den overvejende del af beskæftigelsesstigningen i landkommunerne har fundet sted i nyetablerede virksomheder, mere end som vækst i eksisterende virksomheder.

Inden for privat service har der været en stærk vækst i landkommunerne, men fra et lavt udgangspunkt, så det samlede bidrag til beskæftigelsen er endnu beskedent. Til gengæld bidrager offentlig service betydeligt til landkommunernes samlede beskæftigelse, hvor væksten i de seneste år har været 10-15 procent, hvilket er over landsgennemsnittet. Samlet betyder det, at erhvervsfrekvensen nu nærmer sig det øvrige lands, mens ledighedsniveauet i landkommuner de fleste steder ligger under gennemsnittet for landet som helhed (Jensen, 1998).

Pendling

Når det har kunnet lade sig gøre at bevare befolkning og beskæftigelse i landkommunerne, og endda reducere indkomstforskellen i forhold til bykommunerne, skyldes det ikke mindst, at pendlingen er vokset stærkt. Der er en betydelig udpendling fra boliger i landkommuner til arbejdspladser i andre kommuner svarende til, at hver anden beskæftiget krydser kommunegrænsen for at komme på arbejde (Jensen, 1998). Samtidig er indpendlingen imidlertid også vokset, om end ikke så meget som udpendlingen (Tanvig, 2001). Det er endnu et tegn på, at udviklingen på landet og i byerne konvergerer. Der er desuden en betydelig pendling til byernes detailhandel, kulturtilbud m.v. (Jensen, 1998). Væksten i pendlingsniveauet er muliggjort af et øget bilejerskab, som følge af velstandsstigningen i landkommunerne.

Boliger

Der har traditionelt været forskel på boligmarkedet på landet og i byerne, primært ved at hovedparten af boligerne på landet er ejerboliger, mens der i byerne er mange lejeboliger, og fordi boligerne på landet er billigere og ældre, men samtidig større end byernes boliger. I løbet af 1990'erne har almene boliger i stigende grad vundet indpas i landkommunerne, blandt andet i form af ældreboliger. Også på det område sker der derfor en vis tilnærmelse mellem by og land (Jensen, 1998).

Udkantsområder

Sammenfattende har der de sidste ti år været en tydelig udvikling i retning af mindre ulighed mellem landkommuner og bykommuner. Det gælder med hensyn til velstandsniveauet, hvor væksten mindst har været på højde med byernes, og det gælder med hensyn til erhvervsstrukturen, hvor beskæftigelsen i det tidligere så dominerende landbrugserhverv er blevet erstattet af en større beskæftigelse i andre erhverv.

Der er dog nogle landkommuner, hvor det generelle billede for landkommuner ikke kan genfindes. Udkantskommuner defineres som kommuner, hvis største by er på under 3000 indbyggere og hvor der mere end 30 kilometer til nærmeste økonomiske center (defineret som kommune med mere end 20.000 arbejdspladser i 1984). Til udkantskommuner regnes desuden de bornholmske kommuner samt de mindre øer. Her har befolkningsudviklingen været negativ siden 1970'erne, primært på grund af betydeligt højere arbejdsløshed end i andre landkommuner, men indkomstudviklingen har alligevel i kraft af offentlige indkomstoverførsler stort set kunnet følge med landet som helhed, selvom niveauet er lavere. På grund af udkantskommunernes geografiske placering har de haft vanskeligt ved at opretholde en gunstig økonomisk udvikling, fordi mulighederne for pendling er ringere end i de andre landkommuner, hvor øget pendling er en meget væsentlig faktor i deres positive udvikling.

De store udfordringer i forbindelse med landdistrikternes udvikling ligger derfor først og fremmest i at sikre, at også udkantsområder sikres udviklingsmuligheder. Desuden kan det være ønskeligt mere generelt i landkommunerne at sikre en mere bæredygtig og balanceret befolkningsudvikling, hvilket kan ske, hvis det kan lykkes at tiltrække flere børnefamilier. Det skal muligvis ses i sammenhæng med, at landkommunernes udgifter til kultur- og fritidsformål er lavere end i landet som helhed, hvorfor en indsats her kan være påkrævet. Endelig kan der, især af hensyn til en miljømæssigt bæredygtig udvikling i landkommunerne, være grund til at give transportforholdene særlig opmærksomhed. Et højt pendlingsniveau kan være i modstrid med miljøhensyn. Her kan både flere lokale kulturtilbud og en øget lokal erhvervsudvikling og beskæftigelse medvirke til at nedbringe pendlingsomfanget.

Statslig støtte til udvikling i landsbyer og landdistrikter

En række ministerområder har ordninger hvis primære formål er at støtte udvikling i landdistrikter. Der findes desuden en række generelle ordninger med et bredere sigte, som også kan støtte aktiviteter i landdistrikterne. En del af ordningerne har et eksplicit regionalpolitisk sigte og er derfor særligt beregnet på udkantsområder. Desuden findes der ordninger inden for Indenrigsministeriets område, miljø- og planlægning, transport, uddannelse, informationsteknologi, erhverv samt bypolitik og byfornyelse. Desuden er der den danske følgelovgivning vedrørende gennemførelse af EU's landdistriktspolitik af Fødevareministeriet.

Indenrigsministeriets pulje til udviklingsprojekter i landdistrikterne er i 2001 på fem millioner kroner. Der ydes blandt andet støtte til: Forsøgsprojekter med fokus på at udvikle og afprøve nye modeller for den kommunale service, forsøgsprojekter med fokus på bosætning og befolkningsudvikling, og forsøgsprojekter i relation til integration af flygtninge og indvandrere i landdistrikterne.

Miljø- og Energiministeriet har som opfølgning på Landsplanredegørelse 2000 iværksat en række samarbejdsprojekter med kommuner og andre ministerier. Der udføres blandt andet analyser af bosætningsmuligheder i landdistrikter og barrierer herfor, mulighederne for turismeudvikling samt transportforhold.

Også inden for Trafikministeriets område arbejdes der med udviklings- og omstillingsprojekter. Blandt andet gennem en pulje på 20 millioner kroner til forsøg med særlige kørselsordninger, bedre trafikkoordinering m.v.

Inden for informationsteknologiområdet åbner blandt andet projekterne "Det digitale Nordjylland" og "Digitalt Bornholm" muligheder for projekter, der skal tiltrække lokale arbejdspladser med hjemmearbejdspladser, arbejdspladshoteller og lignende.

Erhvervsinitiativer i udkantsområder kan støttes af EU's regionalstøtten "mål 2" program. Dets formål er at styrke betingelserne for en udvikling og omstilling, der sikrer velstand, beskæftigelse og ligestilling samt et bæredygtigt miljø i regioner med strukturproblemer. For perioden 2000-2006 har EU-Kommissionen tildelt Danmark 189 millioner euro til projekter i "mål 2" områder, der i Danmark samlet omfatter en befolkning på 540.000 personer (Nordjylland, Storstrøm, Sydfyn og småøer, Bornholm samt dele af Viborg, Århus og Ringkøbing amter).

Gennemførelsen af EU's landdistriktprogram, LEADER+ programmet samt FIUF sektorprogrammet hører under Fødevareministeriet og er omfattet af Landdistriktstøtteleven, Lov nr. 338 af 17. maj 2000. Landdistriktprogrammets formål er at sikre en bæredygtig udvikling af landdistrikterne med henholdsvis et socialt, et økonomisk og et miljømæssigt sigte. Der ydes en række forskellige former for støtte til jordbrugs- og skovbrugsbedrifter og desuden mere generelt til fremme af tilpasningen og udviklingen af landdistrikterne.

LEADER+ initiativets formål er, gennem støtte til lokale grupper, at give mulighed for at arbejde med integrerede og bæredygtige indsatser og derved bidrage til at skabe nye arbejdspladser og betrykke landdistrikternes fremtid som levende erhvervsaktive samfund. Af konkrete muligheder nævnes blandt andet: udnyttelse af kulturarven; styrkelse af det økonomiske miljø for at bidrage til at skabe arbejdspladser; forbedring af samfundets organisationsevne. FIUF programmet sigter særligt på at fremme strukturudvikling inden for fiskerisektoren (Indenrigsministeriet, 2001).

By- og Boligministeriet

Inden for By- og Boligministeriets område kan kommunerne – ud over de særlige støtte muligheder inden for Byfornyelsesloven som er denne rapportens emne – opnå støtte i forbindelse med byfornyelseslovens bygningsforbed

ringsudvalg, helhedsorienteret byfornyelse samt efter ansøgning til bypuljens tema "Mindre byer – større muligheder" til forsøgs- og udviklingsprojekter.

I forbindelse med helhedsorienteret byfornyelse blev 14 procent af bevilningen, svarende til 11 millioner kroner, anvendt til helhedsorienteret byfornyelse i landdistrikter i 2000.

Bypuljen omfatter 96 millioner kroner i perioden 1999-2001 og yderligere 100 millioner kroner i årene 2000-2003. I maj 2000 afholdt by- og boligministeren en konference "Små byer – store muligheder" og i september blev konferencen fulgt op med et særligt tema i Bypuljen "Mindre byer – større muligheder" på fem millioner kroner. I de først to år er der givet tilsagn til 13 projekter der blandt andet drejer sig om bæredygtighed, økologiske friarealer, IT-indsatser med henblik på arbejds- og fjernuddannelsespladser og pendlernetværk.

Folketinget vedtog i 1996, at der af Byfornyelseslovens midler skulle anvendes 200 millioner kroner til byfornyelse i landsbyer og landdistrikter. Heraf skulle 20 millioner kroner anvendes til at støtte forsøgsprojekter. Efter ansøgning fra en række kommuner til By- og Boligministeriet blev der givet tilsagn om støtte til ni kommuners forsøg, som havde til formål at etablere eller forbedre steder, hvor borgerne kan mødes, udføre foreningsaktiviteter, handle og lignende.

Sammenfatning og vurderinger

By- og Boligministeriet har bevillet 20 mio. kr. til gennemførelse af 11 forsøg med byfornyelse i ni landsbyer i Danmark i årene fra 1998 til 2000.

By og Byg, Statens Byggeforskningsinstitut har evalueret ni af forsøgene på baggrund af foreliggende dokumenter og ved et besøg i hver landsby, hvor repræsentanter for kommunen, borgerne og evt. andre parter i forsøgene er interviewet om deres erfaringer med forsøgene. Der er gennemført 19 interview med deltagelse af i alt 32 personer. Det efterfølgende er en sammenfatning og vurdering af forsøgene.

Baggrunde for at gøre en lokal indsats

I de fleste af landsbyerne har anledningen til at gøre en indsats været en negativ udvikling eller en trussel om en negativ fremtid for landsbyen. Den negative udvikling har fx bestået i, at man har mistet dagligvareforretninger og arbejdspladser, eller har oplevet en negativ befolkningsudvikling. Og man har følt sig truet af lukning af vigtige funktioner i landsbyen, eller mere generelt af hensyngen eller forslumning. Som en interviewperson udtrykte det: *"Vi følte, at udviklingen var ved at køre udenom vores landsby."*

En anden anledning har været problemer med gennemkørende trafik, især i landsbyer bygget op om en enkelt gennemgående hovedfærdselsåre.

I en enkelt landsby var baggrunden for at gøre en indsats, at en gruppe tilflyttere ønskede at skabe et levende og bæredygtigt alternativ til storbylivet i samklang med den landsby de tilflyttede.

Formål

Et generelt overordnet mål har været at gøre landsbyen mere attraktiv at bo, leve og arbejde i, og derigennem eventuelt at fastholde eller øge indbyggertallet, samt at gøre den mere attraktiv at besøge og handle i for dermed at bevare eller udvikle dagligvarehandelen og forretnings- og erhvervslivet. Her fokuseres især på at øge bymidtens attraktivitet, og at give byen en identitet. Generelt er det også målet at revitalisere og værne om og bevare kvaliteter i landsbyen. Et delmål er her fx at bibeholde og fremme herlighedsværdier og arkitektoniske kvaliteter.

Et andet mål er at øge borgerdeltagelsen, borgerengagementet og -indflydelsen på lokalsamfundet fx ved at støtte fællesskabet og at søge at inddrage borgernes ressourcer i aktiviteter til fælles gavn for landsbyen. For nogle projekter har det i den forbindelse også været et mål at afprøve og udvikle metoder for samarbejde mellem kommune og borgere om at øge landsbyens kvaliteter og attraktivitet.

Et hyppigt delmål er at etablere steder, som kan tjene til samlings- og aktivitetssteder og skabe udfoldelsesmuligheder for alle aldersgrupper, herunder ikke mindst for børn, unge og ældre.

De mere konkrete delmål har beroet på, hvilke problemer der aktuelt har været i den enkelte landsby, og i de landsbyer, hvor fx trafikikkerheden har været et problem, har målet også været at øge trafikikkerheden.

I to af forsøgene er formuleret mål om, at de skal have økologiske dimensioner.

Indsatstyper

Der er i de besøgte landsbyer gennemført mange forskellige forbedringsindsatser. Her omtales alene de indsatser, der har modtaget støtte i forbindelse med By- og Boligministeriets ovennævnte 20 mio. kr. pulje til gennemførelse af forsøg med byfornyelse i landsbyer i Danmark i årene fra 1998 til 2000.

Det drejer sig om ca. 27 forskellige konkrete fysiske hovedindsatser i de ni landsbyer. De fysiske indsatser kan groft inddeles i tre grupper, nemlig dem, der angår byrummet, dem der foregår inden døre, og dem der har med trafikale løsninger at gøre. Fjorten af indsatserne relaterer sig således til byrummet, og angår etablering eller forskønnelse af torve og andre pladser, en bypark, et overdækket uderum, gade- og stibelysning, facaderenovering samt beplantning og anden forskønnelse.

Seks indsatser består i etablering af større indendørs lokaler til pladskrævende aktiviteter, en torvehal og et mindre borgerlokale.

Syv indsatser angår den motoriserede trafik i form af trafiksanering, hastighedsdæmpning, etablering af sive- og stillegade og oprettelse af parkeringspladser. Indsatserne fordeler sig på landsbyerne som vist i efterfølgende skema.

Ud over disse fysiske indsatser indgår forsøg med borgerinddragelse som et element i alle ni projekter.

Tabel 1. Indsatser fordelt på landsbyer

Indsatsområder	Hovedindsatser	Balling	Bybjerg	Gjøl	Grønbjerg	Hammershøj	Herslev	Rakkeby	Touup	V. Skerninge
Byrummet	Etablering eller forskønnelse af torve og andre pladser		x	x		x	x	x		
	En bypark med en sø, lege- og opholdsarealer samt et amfiteater	x								
	Et overdækket uderum							x		
	Gade- og stibelysning		x				x			
	Facade- og anden renovering					x				x
	Beplantning og anden forskønnelse	x	x				x			
Inderum	Større indendørs lokaler til pladskrævende aktiviteter				x	x			x	x
	Etablering af en torvehal					x				
	Et mindre borgerlokale			x						
Trafiksanering	Etablering af rundkørsel					x	x			
	Etablering af sive- og stillegade					x				
	Hastighedsdæmpning			x			x			
	Etablering af parkeringsplads		x			x				
Borgerne	Forsøg med borgerinddragelse	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Finansiering

Det statslige tilskud til hvert af projekterne har ligget på mellem en halv og to millioner kroner. Øvrige finansieringskilder har været de pågældende kommuner, idet en forudsætning for at modtage støtte bl.a. har været, at kommunen ville støtte projektet økonomisk. Endvidere har borgerne i flere tilfælde gennem klubber og foreninger indsamlet pengegaver til projekterne. Også fonde og det lokale erhvervsliv har bidraget økonomisk til flere af projekterne. Hertil kommer at borgerne i enkelte projekter har bidraget med frivillig arbejdskraft.

Landsbyen i kommunen

Landsbyerne har mellem 240 og 1.200 indbyggere, med et gennemsnit på ca. 600 indbyggere. Deres andel af indbyggerne i kommunen varierer fra 0,5-15 %. Og kommunernes størrelse varierer mellem knapt 8.000 og 48.000 indbyggere. Den mindste landsby ligger i den største kommune. Størrelsesforholdet mellem kommune og lokalsamfund må antages at have betydning for, hvor tætte relationerne mellem kommune og lokalsamfund bliver, og en lille landsby i en stor kommune må alt andet lige opleve en større afstand til det kommunale styre end den store landsby i den lille kommune.

Tabel 2. Landsbyernes størrelse i forhold til kommunerne.

Landsby	Indbyggere	Kommune	Indbyggere	%
Balling	1.200	Spøttrup	7.900	15
Bybjerg	320	Holbæk	34.000	1
Gjøl	930	Åbybro	11.040	8
Grønbjerg	700	Videbæk	12.000	6
Hammershøj	770	Tjele	8.390	9
Herslev	240	Fredericia	48.000	0,5
Rakkeby	200	Løkken-Vrå	9.000	2
Torup	300	Hundested	9.500	3
V. Skerninge	970	Egebjerg	8.800	11

Parterne

Kommunen og borgerne har været parter i alle forsøgsprojekter. (Borgerinddragelsen uddybes i efterfølgende afsnit). Derudover har der også i mange af projekterne været andre samarbejdsparter. Således har erhvervsdrivende, herunder erhvervsrådet været samarbejdspart i syv projekter. Foreningslivet i tre projekter. Kirken ved menighedsrådet i to projekter. Kommunen har stillet arkitektfaglig viden til rådighed for borgerne i to projekter. To institutioner har været samarbejdsparter i ét projekt. Turistforeningen i ét projekt. Og endelig har en selvejende institution i lokalsamfundet været samarbejdspart i ét projekt.

Der har i projekterne været fra to til syv hovedparter, med et gennemsnit på fire-fem i hvert projekt.

Umiddelbare konkrete succeser

Formålet for evaluering af forsøgene har været at vurdere, om de bevilgede midler er anvendt til de ansøgte indsatser. Endvidere har evalueringen skullet belyse, om borgerne har været inddraget i forsøgene, og hvilke umiddelbare forandringer forsøgene har medført.

Hovedkonklusionen er, at støtten er anvendt efter formålet, idet alle ni indsatser er gennemført efter projekternes godkendte formål. Man har fx opnået trafikale forbedringer, at få de ønskede mødesteder og aktivitetsrum ude og inde og forskønnelser af landsbyerne. Tidsterminerne for projekterne er dog ikke altid overholdt, ligesom det heller ikke i alle tilfælde har været muligt at få økonomien til at række til at gennemføre alle planlagte dele af projekterne. Alle interviewede har været tilfredse med resultaterne. Enkelte borgere har dog samtidig fundet, at dele af indsatserne var unødvendige.

Som nævnt har borgerne været inddraget som part i alle ni indsatser. Tilfredsheden med inddragelsen uddybes efterfølgende.

Langtidseffekten er ikke evalueret

De overordnede mål, fx øget tilflytning og mindre fraflytning, øget benyttelse af faciliteter og større lokal handel, som sigter mod at blive nået gennem projekternes drift, kan først vurderes, når projekterne har været i funktion i en længere periode.

Erfaringer fra processen

Evalueringen af processen er baseret på kvalitative interview og ikke på kvantitative oplysninger om fx borgerinddragelsen, og derfor kan der ikke oplyses et mere eksakt kvantitativt omfang af borgerinddragelsen. Processerne belyses imidlertid på baggrund af de 32 interviewpersoners udsagn.

Borgerinddragelse

Der er fra ministeriel side lagt vægt på, at borgerne inddrages i forsøgsprojekterne. Borgerinddragelsen kan dels bygge på demokratiske forestillinger og dels på en antagelse om øget kvalitet og effekt i projekterne som følge af borgerinddragelsen. Ud over de regler, der er fastsat i planlovene, er formen for borgerinddragelse i forsøgsprojekterne dog ikke nærmere defineret fra statslig side, og det er overladt til kommuner og lokalområder selv at udføre borgerinddragelsen konkret. Borgerinddragelsen sker da også på mange forskellige måder og niveauer af indflydelse og kompetence. Og det er ikke altid, at borgerne føler at inddragelsen er reel.

Nogle steder har der været betydelige vanskeligheder med at engagere borgerne i projekterne. I andre landsbyer er det borgerne selv, der har taget initiativ til forbedringerne. Nogle steder har inddragelsen været på et forholdsvis uforpligtende niveau, fx gennem afholdelse af orienteringsmøder for borgerne. Andre steder er der blevet nedsat borgergrupper, arbejdsgrupper eller styregrupper med forskellig grad af indflydelse og kompetence. Nogle steder har borgerne følt sig velinformede om forløbet og økonomien i projekterne medens de i andre landsbyer har følt sig dårligt informerede. I nogle projekter er indsatserne alene gennemført af professionelle og i andre alene af beboerne. Og i andre igen er arbejdet gennemført både af professionelle og ved borgeres frivillige indsats.

I det følgende er tematiseret nogle forhold af betydning for borgerinddragelsen, nemlig typiske roller i samarbejdet mellem kommune og borgere, betydningen af lokale traditioner for borgeraktiviteter, kommunikationens betydning, samspillet mellem tilflyttere og de oprindelige borgere, følelsen af ejerskab til projektet, forhold omkring professionel kontra frivillig arbejdskraft i projekterne, spørgsmål om fremtidig drift og vedligeholdelse samt betydningen af erfaringsudveksling mellem projekter.

Samarbejde mellem kommune og borgere

Kommunens og borgernes rolle med hensyn til at tage initiativ til projektet og at styre og gennemføre det skifter meget fra landsby til landsby. Efter parternes dominerende rolle i projekterne kan de inddeles i kommunedominerede og borgerdominerede projekter. De to typer kan betragtes som endepunkterne på et kontinuum, hvor der forekommer en række mellemformer.

Kommunedominerede projekter

I den ene ende af kontinuet befinder sig projekter, hvor kommunen har spillet den afgørende rolle. Disse projekter er startet på kommunalt initiativ og både i planlægnings- og udførelsesfasen har kommunen været styrende. Borgerne er i denne type projekter kun blevet inddraget på et relativt uforpligtende plan fx i forbindelse med borgermøder samt i den efterfølgende brug af projekterne.

Borgerdominerede projekter

I den anden ende af kontinuet optræder projekter, hvor borgerne, fx i en borgergruppe, har været initiativtagere til projektet og har stået for igangsættelse, gennemførelse og den overordnede styring. Her har kommunens rolle været meget beskeden og begrænset til at repræsentere projektet i ansøgningsfasen samt at sørge for nødvendige godkendelser m.v.

Diskussion af kommune- contra borgerdominering

Hvem der bliver den dominerende part i et projekt afhænger bl.a. af parternes interesse, samarbejdsevner, ressourcer og af opgavens karakter.

Hvis ønsket er en højere grad af borgerinddragelse i et projekt, bliver opfyldelsen af det således besværliggjort, fx hvis borgerne ikke er interesserede, hvis kommunen ikke evner at kommunikere med borgerne på en god måde, hvis der ikke er tilstrækkelige ressourcer i øvrigt til at inddrage borgerne, og hvis projektet er af en sådan karakter, at kommunen føler sig forpligtet til at varetage styringen af projektet. Aspekter af parternes interesse, samarbejdsevne og ressourcer behandles i de efterfølgende afsnit, især i afsnittene "Tradition for borgeraktivitet" og "Kommunikation med borgerne".

Parternes tilfredshed med samarbejdet afhænger af, hvad man synes om rollefordelingen, og om hvor godt man oplever at rollerne udføres. Borgerne er ikke nødvendigvis utilfredse med at kommunen styrer og gennemfører et projekt, nogle gange tværtimod, forudsat at borgerne føler, at deres interesser tilgodeses. Kommunedominerede projekter kan dog virke passiviserende på borgerne og kan dermed modvirke ønsket om at frigøre lokale ressourcer til udvikling af fællesskabet. Ved nogle typer af arbejder er det dog "naturligt", at kommunen indtager den styrende rolle. Hvor der gennemføres anlægsarbejder og projekterne er i entreprise, er arbejderne således typisk styret af kommunen.

Forventningerne til den måde henholdsvis kommunens og borgerrepræsentanternes roller udfyldes på, er ikke altid i overensstemmelse med hinanden. Der kan fx være forskellige forventninger til, hvis opgave det er at inddrage borgerne i projektet. Er det fx kommunens eller borgernes repræsentanter i udvalg, arbejdsgrupper, styregrupper, borgerforeninger og lignende der er ansvarlige for borgerinddragelsen. Det forekommer, at kommunen finder, at borgernes repræsentanter i samarbejdet ikke gør nok for at inddrage borgerne, samtidig med at borgernes repræsentanter finder, at kommunen ikke gør nok for at inddrage de aktive borgere.

Der gives også eksempler på, at kommunen bevidst har påtaget sig en mere tilbagetrukket rolle, samtidig med at den har støttet borgerinddragelsen ved at stille rådgivere og administration til rådighed for lokalsamfundet.

Tradition for borgeraktivitet, og fremme af hjælp til selvhjælp

I nogle landsbyer har det været enklere at gennemføre borgerinddragelsen, fx hvor projektet har været initieret af borgerne, eller hvor der i de pågældende byer allerede har været traditioner for borgerdeltagelse i fælles anliggender. Fra et projekt berettes fx, at der allerede forud for projektet var et etableret netværk af engagerede beboere og foreningsrepræsentanter, som kommunen kunne trække på i forbindelse med inddragelse af borgerne.

Tradition for borgeraktiviteter er i denne forbindelse et gode i sig selv. Derfor satses der også i nogle kommuner på generelt at understøtte og opmuntre til borgeraktiviteter, bl.a. ved at udvikle metoder til og gennem afholdelse af kurser om borgerdeltagelse i fælles anliggender. Her er der bl.a. tale om at generelt at søge at fremme former for hjælp til selvhjælp.

Traditioner for borgeraktivitet kan også gøre det lettere at finde nye kræfter til at "tage over", når aktive personer tager en pause.

Et fælles projekt for borgerne kan også anvendes til at fremme borgerinvolveringen, og eventuelt få gang i borgeraktiviteter, der har været for nedgående.

Tradition for borgeraktiviteter, herunder et rigt kulturliv, er også positivt for udviklingen i og med at mange, og herunder potentielle tilflyttere, føler sig tiltrukket af at bo i et aktivt landsbymiljø. Fra et projekt vurderes, at det gode kulturliv nok var en af årsagerne til, at folk blev boende, og at der jævnlige flyttede nye familier til landsbyen.

De fleste af de ni landsbyer er præget af et vist omfang af borgeraktiviteter, og nogle har endog været præget af lokale aktiviteter i "mands minde". Det er dog ikke i alle landsbyer, der har været nogen stor tradition for borgerdeltagelse i forbindelse med projekter af denne type. En medvirkende årsag kan være, at der er tradition for at kommunen selv tager initiativ til, styrer og gennemfører indsatserne.

Kommunikation med borgerne

At kommunikationen med borgerne er vigtig vidner mange udtalelser om. Der tales fx om utilstrækkelig information, dvs. manglende, usystematisk eller uklar kommunikation. Det drejer sig om kommunikation mellem parterne i et projekt, typisk mellem kommunen og nedsatte borgergrupper, mellem borgergrupper og de øvrige borgere, mellem professionelle entreprenører og rådgivere på den ene side og borgergrupper og borgerne på den anden side.

Manglende information, eller oplevelsen af ikke at blive informeret, er ikke befordrende for borgernes motivation for at bidrage til et projekt. Især i visse faser af et projekt kan manglende information være demotiverende, fx i en stille fase hvor der tilsyneladende ikke sker noget, eller når et projekt trækker ud, eller når det bliver mere omfattende end forventet. I sådanne situationer kan manglende information gøre det svært for borgerne at holde gejsten oppe.

Økonomien og processen kan være svær at gennemskue for borgerne

Det har især for borgernes repræsentanter i arbejds- og forhandlingsgrupper m.m. været vanskeligt at gennemskue økonomien og procesforløbet, når man har skullet samarbejde med professionelle entreprenører om gennemførelse og opfølgning af projekterne. Dette skyldes angiveligt manglende og uklar information, og at man ikke har kunnet kommunikere direkte med entreprenørerne, men har måttet kommunikere via kommunale myndigheder.

I nogle projekter har borgerne således generelt været usikre på en række konkrete forhold under processen, fx spørgsmål om hvem der skal betale for hvad, og om grænser for borgernes ansvar og kompetencer, og hvornår de forskellige faser i projektet var afsluttet.

Om den uigennemsigtige proces og økonomi, hvilket særligt har vist sig at være problematisk i forbindelse med projektets udførelse og afslutning beretter en borger fra et projekt:

"Vi har undret os over, at der ikke rigtigt er blevet gjort noget ved det den sidste måned eller to. Og vi ved ikke, hvad der bliver gjort, og hvad der skal gøres. Der er heller ikke noget tilsyn af det færdige projekt, og når de (kommunen) er inde på privat jord, så synes jeg, at vi skulle være mere involverede. I det oprindelige oplæg står der, at kommunen vil passe det, men vi ved ikke noget."

Kommunikation mellem borgerne og deres repræsentanter i styre- og arbejdsgrupper

Det er ikke kun kommunikationen mellem borgere og forvaltning og entreprenører, der kan være problematisk. Det kan kommunikationen inden for lokalområdet også være. I flere projekter gøres der meget for at skabe åbenhed om projekterne. Følgende citater fra et medlem af en beboerforening illustrerer dette:

"Der må ikke være 'små lommer rundt omkring' med folk, der er utilfredse. De må meget gerne være utilfredse, men så må det ud i offentligheden. Megen åbenhed og offentlighed er vigtig."

"Ingen må være udelukket fra processen eller blive forholdt information om det aktuelle forløb i processen."

Afslutningsvis skal det påpeges, at der ovenfor mest er fokuseret på den mangelfulde kommunikation. Tilfredshed med en god kommunikation mellem parterne er lige så almindelig.

Følgende råd er samlet fra forskellige projekter, hvor man har været bevidste om kommunikationens betydning for projektførelsen:

Forslag til forbedret kommunikation:

- Information til borgerne om projektet, helt fra starten.
- Information til alle borgere, fra deres repræsentanter i samarbejdet.
- Jævnlig afholdelse af borgermøder.
- Hyppig forsyning af den lokale presse med informationsmateriale.
- Der kan gøres meget ud af at ansueliggøre projektet ved hjælp af overheads og lignende på borgermøder.
- Der bør også informeres i stille perioder, når borgerne ikke umiddelbart kan se at projektet udvikler sig.
- Informationen må gerne lægge op til en dialog og ikke bare være en præsentation af et færdigforhandlet projekt. En borger beretter således: *"Da der blev indkaldt til borgermøde, lå planen allerede færdig, som man kunne kikke på. Så tænker man, at det er færdigt. [...] Det var måske nok overvældende, at man så alle de papirer og plancher. Der var landskabsarkitekter på osv. Så der troede jeg, at det er bare færdigt, [...] Det er en total løsning."*
- Information via husstandsdelte foldere både i starten og undervejs i projektførelsen. I et projekt har borgergruppen fundet det vigtigt, at man ikke brugte penge på fx brochurer, så nogle kunne føle, at deres bidrag gik til foldere m.v. og ikke til selve projektet. Løsningen var her at få materialet trykt med hjælp fra og sponsoreret af erhvervslivet.
- Der bør være og informeres om en klar ansvarsfordeling mellem parterne om hvem der har ansvaret for kommunikationen mellem borgerne, borgergrupper, arbejds- og styregrupper, kommunen og professionelle entreprenører.

Kontakt fra borgergrupper til kommunen på højt niveau

Det har i nogle projekter været oplevet som meget væsentligt, at kontakten mellem beboere og kommunen samt eventuelle samarbejdspartnere (entreprenører og rådgivere) har været placeret på højt beslutningsniveau, dvs. uden om detailniveauet, til personer, der har haft kompetence til at træffe beslutninger. Det har fx haft positiv moralsk og praktisk betydning, når borgmesteren eller en topembedsmand med kompetence til at tage beslutninger på stedet, har deltaget i og vist interesse for lokalområdet på møder med beboerne eller deres repræsentanter.

Tilflyttere og rodgroede, "nye" og "gamle"

I flere projekter skelnes mellem forskellige grupper af beboere. En hyppig skelnen går mellem tilflytterne og de øvrige:

1. Tilflytterne, som i nogle tilfælde blot kaldes tilflytterne, og i andre tilfælde benævnes som "de nye", bylandmænd, byboer, indvandrere, flygtninge eller sociale tilfælde.
2. Den gruppe af borgere som er født eller opvokset i lokalområdet. Også kaldet de rodgroede, de gamle, landmændene, landboerne eller bysbørnene.

Ud af interviewene med de 32 udvalgte personer, er samlet nogle karakteristiske typer af opfattelser af relationer mellem de oprindelige borgere og tilflytterne. Det er ikke undersøgt, hvor udbredte hver af disse typer er.

Fra nogle projekter berettes, at der ikke er modsætninger mellem tilflyttere og andre borgere.

Fra andre oplyses, at der ikke er aktuelle modsætninger, men at der måske kunne blive det, og at man derfor forsøger at undgå dette. Det kan fx ske ved at skabe en ligelig fordeling af de to grupper i lokale indsatser, fx i en bestyrelse i en borgerforening. Eller det kan ske, ved at grupperne går sammen om at gennemføre aktiviteter til fælles gavn for hinanden.

En anden erfaring er, at der tidligere var problemer, men at de er blevet mindre markante eller åbenlyse. En borger beretter således: "*Vi mærker ikke så stor forskel på tilflyttere og rodgroede som tidligere. Der er ikke så mange landmænd tilbage mere. De fleste er tilflyttere.*"

Andre typer af opfattelser af relationerne mellem oprindelige beboere og tilflytterne drejer sig om, hvem der er drivende kraft i, og hvem der bremser landsbyens udvikling. Et synspunkt går på, at "*Det er tilflytterne, der tegner udviklingen og de rodgroede, "bønderne", der er imod den, men efterhånden er modstanden mod tilflytterne minimeret, efter at deres indsatser har vist sig holdbare og til gavn for hele lokalsamfundet.*" En tilsvarende holdning gives til kende i følgende citat: "*Det er tilflytterne der kommer med ideerne og gennemfører dem, men de rodgroede er imod og bliver ved med at være det.*" Det ene citat er optimistisk og viser hen til en forståelse for og forhåbning om, at modsætninger kan ændres. Det andet er udtryk for en mere fatalistisk og opgivende holdning over for mulighederne for at finde fodslag mellem tilflyttere og rodgroede.

Fra et projekt er det erfaringen, at det ikke er tilflytterne men bysbørnene, der har været drivkræfterne i indsatsen.

Endelig er der også eksempler på, at visse typer af tilflyttere ikke står højest på ønskelisten. Det drejer sig om de sociale tilfælde. Man er fx meget opmærksomme på, at tomme udlejningsejendomme kan blive opkøbt til udlejning til familier, der kan blive til belastning for lokalsamfundet.

Ud over disse kategorier skelnes mellem "de aktive" og "de andre", og mellem unge, unge familier med børn, og ældre. Deres interesser og deltagelsesniveau varierer meget fra projekt til projekt. I nogle landsbyer er det én gruppe der er særligt aktiv, og i andre landsbyer andre grupper.

I nogle landsbyer tager man blot de forskellige gruppers holdninger og interesser ad notam. I andre gøres der en stor indsats for at kombinere de forskellige interesser, således at så få som muligt føler sig uden for fællesskabet.

Følelse af ejerskab til projektet

Projekterne adskiller sig med hensyn til oplevelsen af "ejerskab" til projekterne, typisk i forbindelse med spørgsmålet, om det er kommunens eller borgernes projekt. I de fleste tilfælde opfattes det som mere positivt, både set ud fra et kommunalt og et lokalsamfunds perspektiv, jo længere ud i lokalsamfundet følelsen af ejerskab strækker sig. Kommunerne bestræber sig generelt på, at følelsen af ejerskab placeres så tæt på beboerne som muligt. Formentlig som en blanding af et ønske om at være så lidt formynderiske som muligt, begrænse det offentlige ressourceforbrug og at fremme det lokale engagement og netværk samt fungere som katalysator for frigivelse af lokal energi og frivilligt arbejde.

I nogle tilfælde lykkes bestræbelserne, og borgerne har en klar oplevelse af, at det er "vores projekt". I andre tilfælde lykkes bestræbelserne ikke, og lokalbefolkningen og dens repræsentanter oplever, at det er kommunens projekt, selv om kommunen forsøger at få det til at blive borgernes projekt. Det kan skyldes to ting. Dels at det formelt er kommunen, der søger om statslige tilskud til projekterne og er ansvarlig overfor staten, for at midlerne bruges efter hensigten. Dels at kommunerne på grund af manglende viden, erfaring og kunnen med hensyn til borgerdeltagelse eller på grund af en stiv kommunal praksis reelt ikke kan give slip på og overlade projekterne til borgerne. Her kan henvises til den foranstående behandling af spørgsmålet om

utilstrækkelig information til borgerne om centrale forhold i projekterne, fx om økonomi, faser, eller opgave- og ansvarsfordeling mellem parterne i projekterne.

I et projekt har kommunen søgt at understrege over for borgerne, at det ikke var kommunens projekt, men borgernes eget, idet det var landsbyen, der havde modtaget økonomisk støtte til at gennemføre projektet. Beboerne oplevede dog, at projektet er kommunens, og et medlem af en borgergruppe udtrykte det således: *"Jeg har indtryk af, at man har været ret lydør over for de ting, vi har haft at sige. Vi har haft en del at skulle have sagt, men de overordnede rammer, de har været fastlagt fra starten."* Og: *"Det er jo kommunens projekt, og vi er vel kommet ind som en lokal repræsentationsgruppe, for at kommunen har haft nogle at spørge i lokalområdet. Vi har ikke haft nogen egentlig styrende funktion. Det er kommunen, der har styret projektet og har indkaldt til møderne, men vi har fået lov til at udtrykke os om de forskellige dele af projektet, der er blevet fremlagt i starten."*

Følelse af fællesskab blandt borgerne

Det har angiveligt stor betydning for "vi-følelsen" blandt de "menige" medlemmer af lokalsamfundet, at de i projektsammenhæng toneangivende beboere har forståelse for og i praksis har bredde og evner til at tage højde for de mange og ofte modsatrettede lokale interesser der er, således at de kan forudse og omdanne potentielle konflikter mellem beboerne, så de bliver konstruktive og målrettede mod et fælles bedste. Der er mange eksempler på sådanne evner.

Professionel eller frivillig arbejdskraft

Der er forskelle mellem projekterne på i hvilket omfang, der er anvendt professionel eller frivillig arbejdskraft i den praktiske udførelse af projekterne. I enkelte projekter har borgerne eller deres repræsentanter stort set udført alle funktioner fra undfangelse af ideen over planlægning, forhandling, udførelse og til vedligeholdelse af projektet. Det er et væsensforskelligt vilkår for borgerinddragelsen end i andre projekter, de fleste, hvor borgerne har deltaget i møder omkring projektet, men hvor udførelsen har været lagt i hænderne på professionelle entreprenører og rådgivere.

De borgerdominerede projekter har været langt mere krævende for borgerne at gennemføre, og for enkelte projekter har man kunnet frygte, om borgerne havde bedømt deres ressourcer rigtigt, og om de nu også magtede opgaven. Konsekvenserne for de ret få meget aktive borgere, ildsjælene, i et projekt, der totalt er afhængigt af borgernes aktive medvirken gennem hele projektforløbet, er formentlig store. Lykkes projektet, kan ildsjælen i bedste fald høste anerkendelse. Mislykkes det, vil det formentlig blive husket i lang tid fremover i landsbyen.

Drift og vedligeholdelse m.m.

I flere af projekterne er den fremtidige drift og vedligeholdelse uafklaret på det tidspunkt projektet igangsættes, og i nogle tilfælde også ved projektets afslutning. Det kan give borgerne og deres repræsentanter unødige bekymringer eller gøre dem usikre på projektets forløb fremover. Og det kan være med til at tære på deres kræfter og inspiration til en fortsat indsats. Konklusionen er, at det er vigtigt at indtænke fremtidig drift og vedligeholdelse allerede før et projekt igangsættes. I enkelte tilfælde overraskes parterne af forhold, de har overset i projektplanlægningen, fx ved etablering af steder hvor der forsamles mange mennesker, at der mangler toiletter eller parkeringsmuligheder.

Behov for erfaringsudveksling

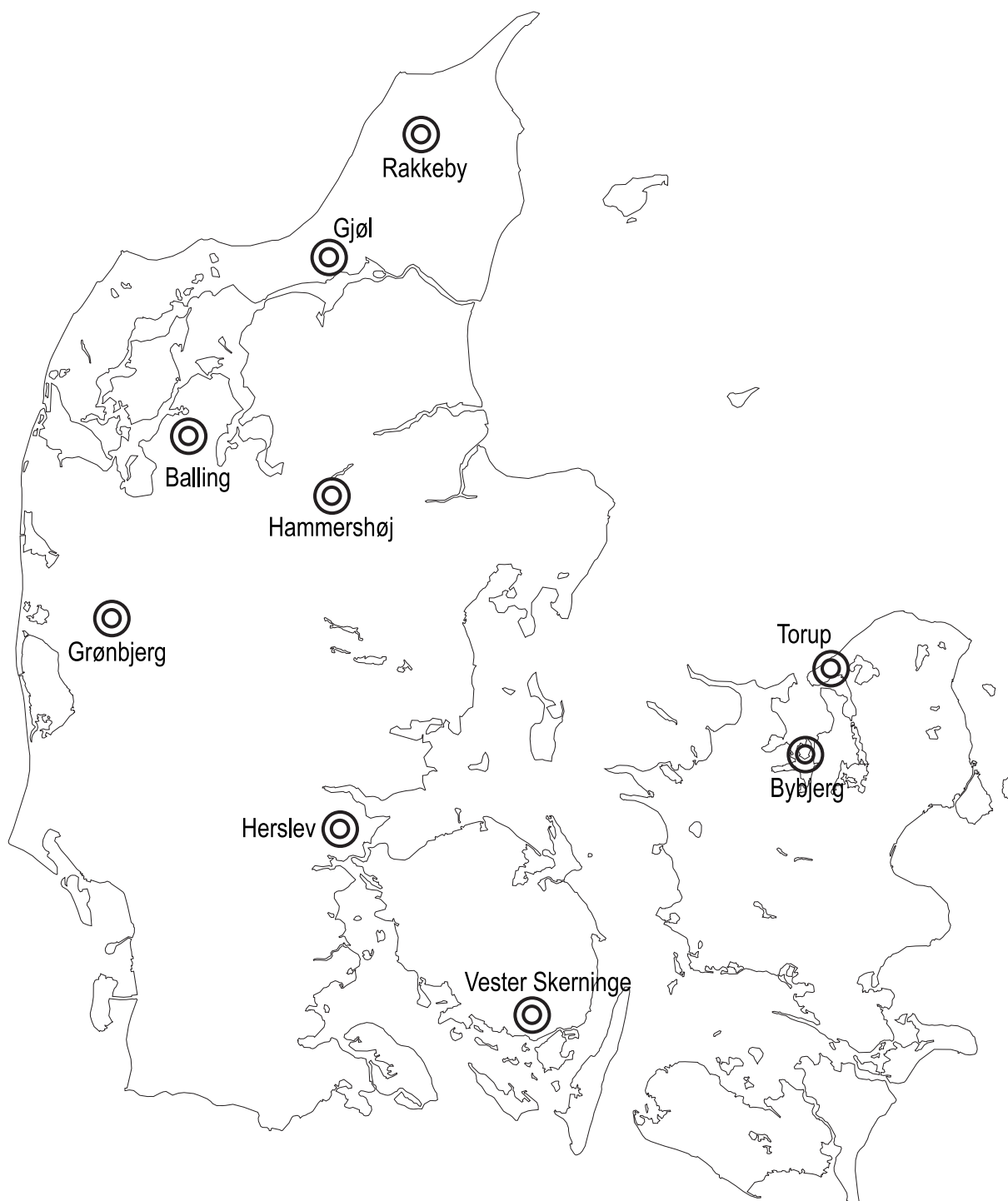
Flere af projekterne har haft stor glæde af at tage på inspirationsture til lignende projekter i andre landsbyer. For ikke-fagfolk er det vanskeligt at vur

dere et projekt alene ud fra planer og tegninger. Det har været en fordel for borgerne at kunne se, hvordan tingene kunne se ud i virkeligheden. Det har været en forudsætning for, at de rigtigt har kunnet sætte sig ind i fx størrelsesforhold og benyttelse af byggeriet.

I et projekt vurderer man, at det ville have været klogt, at have haft kontakt til en arbejdsgruppe i en anden landsby, hvor man tidligere havde været processen igennem for at lære af deres erfaringer. Det ville have betydet, at processen var forløbet mere hensigtsmæssigt i deres eget projekt.

Fra flere kommuner er også udtrykt ønske om at udveksle kommunale erfaringer på tværs af kommuner med tilsvarende landsbyprojekter, især om borgerinddragelse i projekterne, men også om hvordan kommunerne skal håndtere og koordinere forskellige muligheder for at få økonomiske tilskud til gennemførelse af forbedringer i landsbyerne.

De ni forsøgsområder

Figur 1. De ni landsbyer, hvori forsøgene med byfornyelse er gennemført og evalueret.

Rakkeby i Løkken-Vrå Kommune

Figur 2. Rakkeby ligger mellem Hjørring og Brønderslev.

Indhold

Projektet har bestået i at etablere et landsbytorv med forskellige aktivitets- og opholdsmuligheder. På arealet er placeret bænke samt et torvehus, der er opført som en åben overdækning på søjler. Endvidere er opstillet et stativ med stærekasser, et "stæretræ", udført af lokale, og der er aktivitetsarealer til fx petanque og udendørs skak. Torvet er omkranset af en lav mur med forskellige funktioner. Den giver læ for og samling af torvets aktiviteter, og man kan stå ved den, læne sig op ad den, sidde på den, og børnene kan gå på den. Endelig har torvet også fået sin flagstang, som benyttes ved særlige lejligheder.

Indretningen af torvet og torvehuset blev fastlagt i et samarbejde mellem kommunen og borgerne. Administration og vedligeholdelse af arealet skal varetages i et samarbejde mellem Løkken-Vrå Kommune og Rakkeby Beboerforening.

Formål

Målet har været at bidrage til at bevare et levedygtigt og attraktivt lokalsamfund og at værne om og bevare landsbyens identitet, kultur og traditioner, ved at skabe et centralt placeret udendørs opholds- og mødested for borgerne på tværs af generationer. Målet har også været at forskønne bymidten og herigennem at bidrage til at gøre Rakkeby mere attraktiv for borgerne og for udefra kommende.

Figur 3. Torvepladsen med bænke, omkranset af en beskyttende lav mur som både kan bruges til at sidde på og stå ved.

Figur 4. Beboernes "Stætræet" foran Torvehuset.

Figur 5. Beplantning med træer foran Torvehuset.

Om Rakkeby

Der bor knapt 9.000 personer i Løkken-Vrå kommune, hvor de to største bysamfund er Vrå og Løkken med henholdsvis ca. 2.260 og 1.550 indbyggere. Dertil kommer fire mindre bysamfund på mellem 210 og 430 beboere. Endvidere bor der ca. 3.950 personer i kommunens landdistrikter. Rakkeby er det tredjemindste af bysamfundene og udgør med sine godt 200 beboere ca. 2 % af indbyggerne i kommunen.

Der gøres meget for, at Rakkeby skal være en attraktiv landsby at flytte til, og set i relation til landdistrikter, der har haft en hård tid, fremstår den også, med sine mange tilbud, som en sådan.

Der er ikke problemer med affolkning eller uhensigtsmæssige ændringer i beboersammensætningen. For at holde på og tiltrække nye beboere er der etableret jordbrugsparceller umiddelbart vest for byen. Det er andelsboliger med fælles jordtillæg på ca. 2.000 m² for hver parcel, og en stor del af tilflytterne hertil er familier med børn.

Husene i Rakkeby er i øvrigt relativt billige. Dette begrundes med, at byens beliggenhed ikke vurderes som lige så attraktiv som de større byer i kommunen. Ingen huse står dog tomme, og man er meget opmærksomme på at undgå dette, så man ikke risikerer indflytning af "sociale tilfælde".

Da Købmandsgården som den sidste dagligvarebutik stod foran lukning, overgik den til at være andelsejet med en bestyrelse bestående af beboere. Købmanden fungerer på markedsvilkår, men sidder til en gunstig husleje.

Kommunen og beboerforeningen oplyser, at Rakkeby er en velfungerende landsby. Byen og beboerne har ry for et stærkt sammenhold og for at være meget aktive og kreative. Der er et rigt foreningsliv, der spilles dilettantkomedie, og der er et forsamlingshus, en spejdergård, et menighedslokale i præstegården samt et borgerlokale. Det siges, at *"alle de aktiviteter der er i Rakkeby gør, at byen tiltrækker folk, der ønsker at være aktive"*. Og det har heller ikke været vanskeligt at finde nye kræfter til at tage over, når aktive personer har holdt en pause.

De fleste beboere er efter sigende involverede i byens forskellige aktiviteter, men da byen er lille, er der ofte tale om, at det er Tordenskjolds soldater, der deltager i de forskellige aktiviteter. Det har særligt knebet med at få byens ældre inddraget i byens aktiviteter, og der er ingen forening, der specifikt henvender sig til denne borgergruppe, på trods af at byens borgerlokale kan rumme dem til fx bridge eller møder.

Når kommunen valgte at søge om forsøgsmidler, med borgerinddragelse som et vægtigt element, netop til Rakkeby, hænger det angiveligt sammen med den lokale frankring og drivkraft som byen er kendt for.

Finansiering

Beboerforeningen oplyser, at den *"har en hel hylde med ikke-realiserede projekter"*. Det vurderes, at årsagen til at netop torveprojektet blev realiseret var, at By- og Boligministeriet støttede projektet økonomisk via de særlige midler til forsøgsprojekter i landsbyer.

Der blev udarbejdet følgende plan for finansiering af projektet:

- Beboerforeningen står for 2,5 %,
- Løkken-Vrå Kommune for 12,5 % og
- Staten (By- og Boligministeriet) for 85 %.

By- og Boligministeriet har ydet et tilskud på 1.990.000 kr. Borgerforeningen havde ikke selv penge at skyde i projektet. I stedet søgte man og modtog beløb fra fonde og puljer og fra mange lokale givere. Den økonomiske ramme er overholdt, selvom Løkken-Vrå Kommune har brugt 250.000 kr. på at rense den forurenedede grund, som torvet er etableret på.

Parterne i projektet og ansvars- og arbejdsfordeling mellem dem

Projektets parter er beboerforeningen, beboere, Løkken-Vrå Kommune og købmandsgården. Der har været en klar ansvarsfordeling mellem parterne i projektet. Hele torveprojektet er udført af professionelle med undtagelse af fuglekasserne på "stæretræet", som beboere har udfærdiget.

Beboerforeningen har været tovholder og har stået for al korrespondance m.v. Der har konstant været en *"holden snor i"*, hvad der er blevet sagt og besluttet.

Kommunen er ejer af matriklen, som torvet ligger på, og sammen med de øvrige grundejere skal nedsættes et udvalg, der skal beslutte procedurer om vedligeholdelse m.v. Beboerforeningen har tilbudt at nedsætte et torvelaug for drift og vedligeholdelse af torvet. På interviewtidspunktet var det beboerne selv, der stod for vedligeholdelsen på eget initiativ, og det fandt beboerforeningen ikke var en holdbar situation. Som formanden for beboerforeningen udtrykte det: *"En plads skal signalere meget lidt nus, før det kommer til at sejle."*

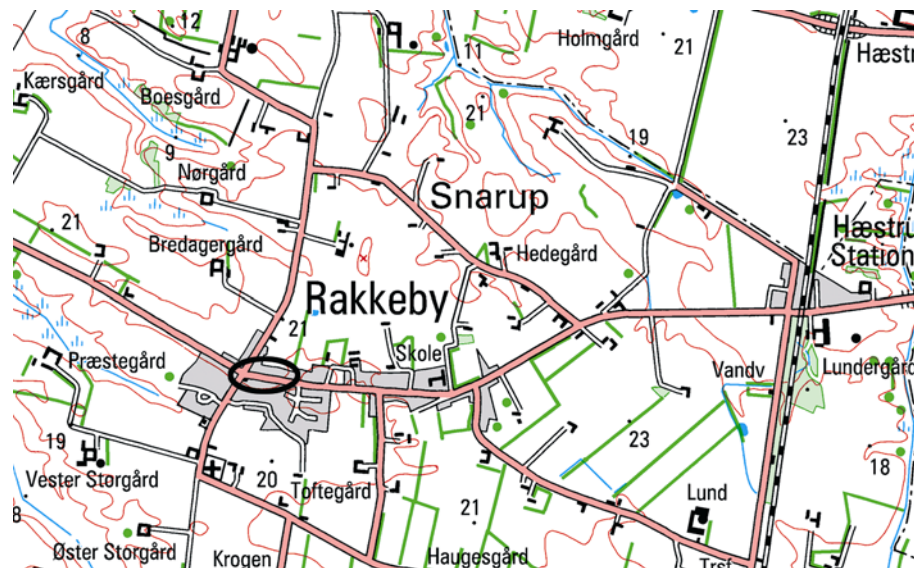
Projektforløb

Rakkebys hovedproblem har været en uskøn bymidte med en gammel smedje i kraftigt forfald. Derfor blev der overvejet en række forskønnelsesindsatser, især af Smedjen, og af Købmandsgården, som også ligger i bymidten. Købmandsgården og beboerforeningen henvendte sig til kommunen om løsninger. Købmandsgården ønskede en renovering for byfornyelsesmidler, og da kommunen blev opmærksom på mulighederne for at få yderligere støtte fra den statslige forsøgspulje for byfornyelse i landsbyer, blev der yderligere søgt og opnået støtte til etablering af et landsbytorv på den grund, hvor smedjen lå. I forbindelse med renovering af Købmandsgården blev der også gennemført funktionelle forbedringer. Fx er der indrettet et beboerlokale og små ungarlehybler i tagetagen på Købmandsgården.

Figur 6. Den andelsejede Købmandsgård over for torvepladsen.

Der er i kommunen og beboerforeningen enighed om, at projektet er igangsat på borgernes eget initiativ. De henvendte sig til kommunen med deres ønske om et landsbytorv. Kommunen meldte tilbage om byfornyelsepuljen, som man kunne søge. Herefter opstod en dialog om ansøgning, formål m.v. Kommunen støttede og havde undervejs kontakt med By- og Boligministeriet, men den var ikke udfarende.

Figur 7. Torvepladsen og beboernes andelsejede Købmandsgård ligger på hver sit hjørne af byens centrale vejkruds (© Kort & Matrikelstyrelsen - A. 142-01).

Figur 8. Bevaringsværdigt hus på det tredje hjørne i bycentrum. Købmandsgården ses til venstre i billedet.

Der har ikke været nogle kritiske faser i torveprojektet. "Det er kørt helt professionelt med håndværkere, og de engagerede beboere har været gode til at indkalde til møder, når der var ting, de ville have ændret, eller de syntes, der var gået for lang tid siden sidst." Fra alle sider vurderes det, at der har været et godt samarbejde omkring projektet.

I begyndelsen af projektet var man dog lidt ængstelige for at skulle konkurrere med nogle af byens mange andre rum og mødesteder. Særligt var man nervøs for konkurrencen til forsamlingshuset, men ved at satse på etablering af et udendørs og ikke et indendørs rum, var man i stand til at forhindre konflikter.

Beboerforeningen har en bestyrelse på fem personer. Den har været meget indstillet på, at der jævnligt blev afholdt beboermøder.

På beboermøderne blev der oprettet 12-13 arbejdsgrupper samt en følgegruppe, som beboerne kunne melde sig til. Et bredt udsnit af beboerne

har været involveret, herunder både lokale sagkyndige og de der "blot" var interesserede.

Kommunikation

Beboerforeningen har lagt vægt på en løbende tilbagemelding til borgerne, hvilket er udtrykt på følgende måde:

"Der må ikke være små lommer rundt omkring med folk, der er utilfredse. De må meget gerne være utilfredse, men så må det ud i offentligheden. Megen åbenhed og offentlighed er vigtig."

Som nævnt, er der jævnligt afholdt borgermøder. Den lokale presse er også flittigt blevet forsynet med informationsmateriale, og den har brugt det. Den lokale købmand, som forsyner mange af foreningerne, og som fx indimellem står for salg af pølser ved arrangementer, har også fungeret som "informationscentral". Og endelig har følgegruppen på 12 personer ikke holdt sig tilbage for at orientere om projektets forløb.

Formanden for beboerforeningen vurderer, at ingen har følt sig udelukket fra processen eller har følt, at de er blevet forholdt information om det aktuelle forløb i processen.

Det har været væsentligt for projektet, at beboerforeningen og borgergrupperne har haft kontakt uden om detailniveauet direkte til kommunens højeste niveauer, til personer, der har haft kompetence til at træffe beslutninger. Fx er der blevet afholdt ekstraordinært kommunalbestyrelsesmøde, fordi der var en vigtig deadline i torveprojektet. Og i forhandlinger med By- og Boligministeriet deltog både kommunen, byfornylsesselskabet og beboerforeningen, der forelagde projektet.

Det har endvidere været væsentligt for kommunikationen og udvikling af en gensidig forståelse omkring projektet, at der har været afholdt inspirationssture til andre landsbyer for at få ideer og lære af deres erfaringer.

Borgernes projekt

Der er lagt megen omtanke i at få torveprojektet til at blive vellykket og til at blive "borgernes projekt".

Det har fx været vigtigt, at få torveprojektet til at blive oplevet som et fælles borgerinitieret værk, der ikke kun kunne tilskrives en enkelt ildsjæl. Alle aktiviteterne er således udsprunget af borgermøderne. Formanden for beboerforeningen udtaler: *"Vi har fra starten sagt, at det skal være et rum i vores hverdag. Og det ytrede sig meget sjovt ved, at da vi begyndte at tænke på, om der skulle være udsmykning derhenne så kunne man godt tænke sig, at vi havde ringet til (en kendt kunstner) og bedt om et eller andet stort og flot. Men så kom forslaget, at vi skulle have stæret træet op."*

Tilflyttere og rodgroede, "nye" og "gamle"

Angiveligt er der en ligelig fordeling af "rodgroede" og tilflyttere, hvilket vurderes som et gode: *"Det er en god balance, for hvis der er for mange rodgroede, så rykker man sig ikke rigtigt."* I nogle landsbysamfund har man set, *"At tilflytterne tager initiativerne, for de kommer og skal erobre stedet"*. Nogle gange skal de nye dog lige ses an, men *"Når først de fastboende opdager, at man som tilflytter er uden 'bihensigter', så accepteres man."*

Beboerforeningens bestyrelse har altid været sammensat af både tilflyttere og rodgroede. På denne måde har man forsøgt at forhindre konflikter i lokalsamfundet i at opstå. Der har således heller ikke i forløbet omkring torveprojektet været modsætninger mellem "de nye" og "de gamle". I denne forbindelse udtales det, at *"Processen for torveprojektet har fungeret som et integrationsprojekt, for først kom der tilflyttere ind i projektet, og senere kom de ind i andre netværk – fx i dilettantforeningen. Det er svært, hvis man ikke har børn i skolen, at flytte til en landsby. Ellers skal man være meget aktiv."*

Hvad kom der ud af projektet?

Torveprojektet i Rakkeby må vurderes at være særdeles vellykket. Byen havde officiel indvielse af torvepladsen i forsommeren 1999. Torvet m.m. har betydet en klar funktionel forbedring og en kraftig forskønnelse af bycentrum. Endvidere er etableringen af torvet gennemført efter planerne, uden kritiske faser, og torvet er blevet et rum for alle.

Beboergruppernes intentioner om borgerinddragelse, åbenhed i processen og skabelsen af tilhørsforhold til projektet er opfyldt. Midlerne har været hyppige borgermøder, højt informationsniveau, åbenhed over for beboernes synspunkter og at lade udformning og arrangementer på torvet gro op, langsomt og nedefra, fx fra borgermøderne og arbejdsgrupperne. Borgerinddragelsen kunne således starte med helt små projekter som fx en byvandring eller en klip-din-hæk-aktion.

Nogle har dog fundet, at det ikke var en opgave for kommunen at skyde penge i projektet, men der har ikke været kritiske røster om indholdet i projektet.

Efter indvielsen har torvet fungeret som et samlings- og opholdssted i bymidten til glæde for byens borgere og besøgende. Torvet er taget i brug til mange forskellige formål. Børn og unge har taget det i besiddelse og har dermed fået et uforpligtende mødested. Et mødested, hvor man ikke behøver at være med i en forening. Fx mødes by og land på torvet til den årlige torvefest i august måned, og torvet bruges nytårsaften kl. 24, hvor alle beboerne mødes til en skål og raketaffyring. I forbindelse med torvet er der tillige blevet etableret en flagordning.

En medvirkende årsag til den hyppige brug af torvet er dets centrale placering i byen, nemlig der hvor færdselen er. *"Det ville ikke gå, hvis torvet lå mere afsides."*

En af de bekymringer man havde før projektet var etableret, var, at Rakkeby ville have for mange samlingssteder til, at et torv ville kunne fungere som mødested. Det ser dog ud til at have været unødvendige spekulationer, idet alle samlingsstederne tilsyneladende bliver brugt.

Undervejs i processen kom erhvervsinteresser ind i billedet, og de har bidraget til at torvets nordlige ende vil blive afrundet med etablering af et mindre boligområde.

Det har også haft betydning, at samspillet med kommunen har været godt. Kommunen har skabt rammerne, og borgerne indholdet. Initiativerne er kommet fra landsbyen, og kommunen har bakket op, bl.a. ved at deltage i møder, men har i øvrigt forsøgt at være forholdsvis neutrale. Det har endvidere været af stor positiv betydning, at samarbejdet med kommunen har været velfungerende på højt administrativt og politisk niveau, fx med kommunens planlægningschef og borgmesteren.

Det gode projektforsløb har betydet, at torveprojektet har fungeret som inspiration for andre landsbyer i kommunen, der har rettet henvendelse til kommunen med forespørgsel om, hvorvidt man der kunne gøre noget lignende som i Rakkeby. Projektet har også været med til at opbygge viden i kommunen om, hvordan man kan gennemføre projekter med borgerdeltagelse i andre landsbyer i kommunen.

Gjøl i Aabybro Kommune

Figur 9. Gjøl ligger ud til Limfjorden ca. 20 km fra Aalborg.

Indhold

Projektet har bestået i at etablere et bytorv med forskellige belægningstyper i granit og beton, plantning af træer, opsætning af lysstandere og møblering med bænke samt en flagstang.

Som et supplement til torvet er etableret hastighedsnedsættende foranstaltninger, som sammen med de varierede belægninger virker dæmpende på den gennemkørende trafik.

Endvidere er indrettet et borgerlokale i Brugsens bygning til møder og udstilling af diverse informationsmateriale af interesse for borgere og turister. Borgerlokalet er indrettet med tekøkken, udstillingsreoler og opslagstavler.

Figur 10. Brugsen er blevet facaderenoveret og ombygget. Foran Brugsen er etableret et torv og trafikdæmpende belægninger, beplantning m.m. foran og ud til den gennemgående Limfjordsgade, set fra vest. Borgerlokalet ligger i venstre side af bygningen. I tagetagen er etableret boliger.

Formål

Projektets formål har været at gøre landsbyen mere trafikssikker, at gøre bycentrum og dagligvarehandelen mere attraktiv, at støtte fællesskabet og at tilgodese borgernes behov for information fra offentlig side.

Formålet er indgået som del af de mere overordnede formål for de øvrige byfornyelsesindsatser i Gjøl, som er at give byen et tyngdepunkt – et naturligt samlingssted, tilføje byen en form for bymæssig tæthed, styrke det eksisterende forretningsliv og tilføre byen kvaliteter, der kan medvirke til at fastholde og eventuelt udbygge indbyggertallet. De øvrige byfornyelsesindsatser omfatter bl.a. en renovering og forskønnelse af Brugsen.

Figur 11. Limfjordsgade set fra øst med Brugsen på højre side og beplantning foran tidligere industri og nu kontor og butikker i venstre side af billedet.

Figur 12. Borgerlokale i Brugs-bygningen, med mødefaciliteter, køkken i baggrunden og udstillingshylder på væggen. I lokalet er også ophængt opslagstavler.

Om Gjøl og baggrunden for projektet

Der bor ca. 11.040 personer i Aabybro kommune. Heraf 4.460 i hovedbyen Aabybro, 4.500 i de øvrige fire bysamfund, og 2.080 i landdistrikter i kommunen. Gjøl By er med sine ca. 930 indbyggere og ca. 300 husstande det næstmindste af bysamfundene og udgør godt 8 % af indbyggerne i kommunen. Der bor ca. 290 personer i det tilstødende Gjøl landområde.

Gjøl er beliggende umiddelbart ned til Limfjorden, 20 km vest for Aalborg og 12 km fra hovedbyen Aabybro og var oprindeligt et gammelt fisker- og landbrugssamfund. Området dannede i øvrigt ramme om Hans Kirks historiske roman "Fiskerne".

Geografisk er Gjøl by karakteriseret ved sin store længde, ca. 3 km, og smalle bredde, samt ved den gennemgående hovedfærdselsåre. Bebyggelsen er koncentreret dels i den vestlige del omkring Gjøl Havn og dels i den østlige ende omkring skolen og et erhvervsområde. Anlæggelse af torvepladsen midt på denne akse har i nogen grad brudt denne opsplitning af byen.

Figur 13. Gjøl har en ca. 3 km lang gennemgående hovedfærdselsåre. Brugsen og torvepladsen er markeret på illustrationen (© Kort & Matrikelstyrelsen - A. 142-01).

Gjøl by har i de seneste halve snese år mistet næsten alle detailhandelsbutikker. Brugsen er således byens sidste dagligvarebutik, og det har derfor været vigtigt at søge at fastholde og styrke den ved at gøre den og byen mere attraktiv. Da en stor del af de, der besøger Gjøl, kommer i anledning af havnen og i øvrigt holder sig til denne del af byen, har det blandt andet været overvejet, hvordan man kunne gøre Gjøl By mere attraktiv for disse mennesker. En væsentlig indsats i forbindelse hermed har været at øge information på havnen om handelsmuligheder og seværdigheder i Gjøl By og omegn. Som et signal i denne retning opstillede Brugsen en cykel på havnen til fri afbenyttelse til at cykle op og handle i Brugsen.

Den oprindelige fiskerihavn blev for en halv snes år siden renoveret og udbygget til lystbådehavn for joller og mindre sejlbåde, og der blev opført en servicebygning og klubhuse for Gjøl Sejlklub og Gjøl Roklub. Gjøl kro er tillige beliggende ved havnen.

Havnen og nærheden til Limfjorden er med til at fastholde Gjøl som et attraktivt sted at bo.

Brugsens bestyrelse fik for år tilbage ideen til et torveprojekt. Det skulle forskønne byen og dæmpe trafikken samt gøre det mere attraktivt at besøge

og handle i byen. I første omgang var man fra kommunens side interesseret i projektet, men det viste sig at blive for dyrt, så kommunen sagde fra.

Gennem en artikel i Vendsyssel Tidende blev Borger- og erhvervsforeningens formand imidlertid opmærksom på de statslige midler til landsbyforsøg, og det blev dermed aktuelt at genoptage projektet.

Figur 14. Gjøel Havn er udbygget til lystbådehavn med klubhuse m.m. for sejl- og roklubben.

Figur 15. Brugsens cykel på Gjøel Havn til fri afbenyttelse til indkøb i Brugsen. Gjøel Kro ved havnen.

Borger- og erhvervsforeningen havde samtidig diskuteret trafikdæmpning, samt kommunikation og information, idet foreningen fandt, at der burde gøres noget for at forbedre kommunikationen internt i byen, så foreningen blev derfor inddraget i projektets planlægning.

Projektet passede samtidig ind i et byfornyelsesprojekt til bl.a. forskønnelse af Brugsen og etablering af boliger i loftetagen af Brugsen.

Finansiering

Forsøgsdelen af projektet har modtaget statsligt støttetilsagn på 1.590.000 kr. Borger- og erhvervsforeningen har endvidere indsamlet økonomisk støtte via ansøgninger til puljer og fonde m.v.

Parterne i projektet

Borger- og erhvervsforeningen var initiativtager til projektet, og stod blandt andet for at fremsende et skitseprojekt til etablering af et bytorv og ansøgte om opbakning inkl. økonomisk støtte til projektet. Projektet er gennemført af kommunen i kontakt med erhvervslivet. Borgerne har været inddraget gennem deres repræsentanter i Borger- og erhvervsforeningen og er blevet orienteret ved offentlige møder. Endvidere har Brugsen, lokale virksomheder samt idrætsforeningen også været parter i projektet.

Kommunen har været ansvarlig hovedaktør for projektet. Brugsen har taget sig af facaderenovering og etablering af boliger i tagetagen. Omkringliggende grundejere har bidraget til projektet ved at stille areal til rådighed for torvepladsen, og Borger- og erhvervsforeningen har stået for indsamling af midler til projektet. De lokale aktive omkring borgerlokalet og torvepladsen har især været et forholdsvist lille antal medlemmer af Borger- og erhvervsforeningens og Brugsens bestyrelser. Derudover har borgere, der bor lige

rundt om pladsen deltaget. Idrætsforeningen har været med til at betale for opslagstavlerne i borgerlokalet og udfylder en spalte på opslagstavlen.

Det er forudsat, at Borger- og erhvervsforeningen varetager den fremtidige drift af borgerlokalet i samarbejde med Brugsen.

Projektudformning og projektforsløb

Borger- og erhvervsforeningen har opfordret kommune, amt, turistkontoret i Aabybro og alle lokale foreninger til at sætte eksemplarer af kommuneplaner, tryksager m.v. op i borgerlokalet. På denne måde forventes det, at informationen generelt kan blive bedre i lokalsamfundet. På evalueringstidspunktet virkede informationsdelen dog ikke tilfredsstillende endnu, da det udstillede materiale ikke jævnlige opdateres.

I projektansøgningen til By- og Boligministeriet er der formuleret et ønske om at indrette borgerlokalet som en informations- og computercafé med netadgang til kommunens hjemmeside udefra. Der opstod imidlertid problemer med, hvem der skulle finansiere det, hvordan finansieringen skulle foregå og hvem der egentlig ville blive brugerne af stedet, hvilket førte til beslutning om at skrinlægge denne del af projektet.

Borgerlokalet er åbent i Brugsens åbningstid, og der er så mulighed for, at man kan gå ind og kigge på de forskellige brochurer. Der er ikke mulighed for indtagelse af mad og drikke, selvom der rent faktisk er faciliteter til det, for man har vurderet, at det ikke ville være til at styre med oprydning m.v. Når Brugsen lukker låses lokalet af, og man kan derefter få nøglen udleveret til møder og lignende.

På tidspunktet for besøgene i Gjøll i august 1999 og juli 2000 var der stadig ikke enighed om, hvad borgerlokalet skulle bruges til. Ifølge Borger- og erhvervsforeningen må det forventes, at der godt kan gå lang tid før befolkningen vænner sig til forandringen og kan se mulighederne i og de positive sider af projektet. Indtil videre anvendes borgerlokalet derfor primært af Brugsen og Borger- og erhvervsforeningen til møder, demonstrationer m.v.

Borgerinddragelse

Kommunen oplyser, at der i idéfasen og i projekteringsfasen har været et tæt samarbejde mellem rådgivere, kommunen og fremtidige brugere, og at brugerindflydelsen har været stor og bl.a. sikret gennem afholdelse af to borgermøder samt gennemførelse af en inspirationstur for interesserede borgere.

Borger- og erhvervsforeningen supplerer med oplysninger om, at fristen, fra man blev opmærksom på de statslige forsøgsmidler, og til der skulle søges om midler, var meget kort. Så kort, at borgerinddragelsen blev stærkt begrænset. Da projektet blev godkendt, blev der koblet en byfornyelseskonsulent på, og information m.v. skete hovedsageligt mellem kommunen, arkitekten og byfornyelseskonsulenten. Borger- og erhvervsforeningen følte, at de halsede lidt bagefter, så de prøvede at få etableret en styregruppe, hvor borgerne også var med. Men det lykkedes ikke, og de professionelle aktører fandt også, at det var der ikke rigtig tid til. Borgerne har så til gengæld fundet det udmærket, at kommunen har arrangeret inspirationstur for interesserede borgere, og at der efterfølgende har været afholdt informationsmøder, hvor borgerne blev præsenteret for projektet og ideerne bag det.

Fra erhvervslivet kom kredsene omkring Brugsen og repræsentanter for en enkelt erhvervsvirksomhed, men ellers kun få.

Generelt har lokalsamfundet taget ideerne og projektet til sig, og der har kun været få kritiske røster imod det. Borger- og erhvervsforeningen mener dog, at en del har følt, at projektet var overflødig.

Tilflytterne og de lokale

Fra Borger- og erhvervsforening anføres, at der gennem lang tid har været forskellige opfattelser af, hvordan byen skal udvikle sig. Opfattelserne synes

at fordele sig på en kerne af lokale med rødder i Gjøl og en stor andel af nye tilflyttere. Det forventes dog ikke, at nærværende projekt har formået at ændre på dette forhold. I stedet er de forskellige opfattelser kommet til udtryk omkring borgerlokalets fremtidige brug.

Hvad kom der ud af projektet?

I relation til de formål, der har været opstillet for projektet er de fleste mål opnået.

Generelt betragtes trafikdæmpningen som en succes. Selv om den lokale hovedfærdselsåre stadig skærer igennem torvepladsen, så har pladsen, gennem sin udformning med belægning, trafikdæmpere, bænke, belysning, beplantning og forskønnelse af de omgivende bygninger, alligevel fået et markant udtryk som torv. Der er tale om en betydelig forskønnelse af torvet og dets omgivelser.

Hvad forskønnelsen angår finder enkelte dog, at den har været overflødig; det var godt nok, som det var i forvejen.

Torvet har, til trods for at byen stadig har et meget langstrakt forløb alligevel givet byen et tyngdepunkt og et naturligt samlingssted omkring Brugsen, både for fastboende og for turister. Byen ligger ikke mere blot på begge sider af en gennemfartsvej. Der er sket en bymæssig fortætning omkring torvet. Og torvet har været et effektivt og påskønnet led i trafikdæmpningen på den gennemgående hoved- og eneste trafikåre i byen.

Brugsens bestyrelse udtaler, at indsatsen ikke umiddelbart har givet Brugsen en økonomisk fremgang. Det må tiden vise, om den får. Der er dog sket en kraftig forskønnelse af Brugsen og pladsen foran den. Og byen er blevet tilført nogle kvaliteter, der kan medvirke til at fastholde og eventuelt udbygge indbyggertallet. Om det så faktisk får den effekt, er det også på dette punkt for tidligt at udtale sig om.

Borgerlokalet er indrettet, men brugen af det er sparsom og ikke så mangfoldig, som man havde håbet på.

Borgerne har generelt været tilfredse med resultatet af indsatsen.

Balling i Spøttrup Kommune

Figur 16. Den nærmeste større by er Skive.

Indhold

Projektet har bestået i at etablere en bypark centralt i Balling indeholdende en lang række muligheder for forskellige aktiviteter af kulturel, oplevelsesmæssig og anden art.

Byparkens fysiske udformning er således bl.a. præget af at skulle give beboerne og brugerne naturoplevelser. Der er således anlagt en sø centralt i parkområdet, en bålplads, et større udelegeområde samt en fuglevoliere. Der er også gennem beplantningsarrangementer etableret uderum med siddemuligheder, og parken er i øvrigt velforsynet med bænke. Parken er også forsynet med et net af stier forsynet med lysstandere.

Til de kulturelle aktiviteter er opført et amfiteater. Byparken er opført med naturvenlige materialer.

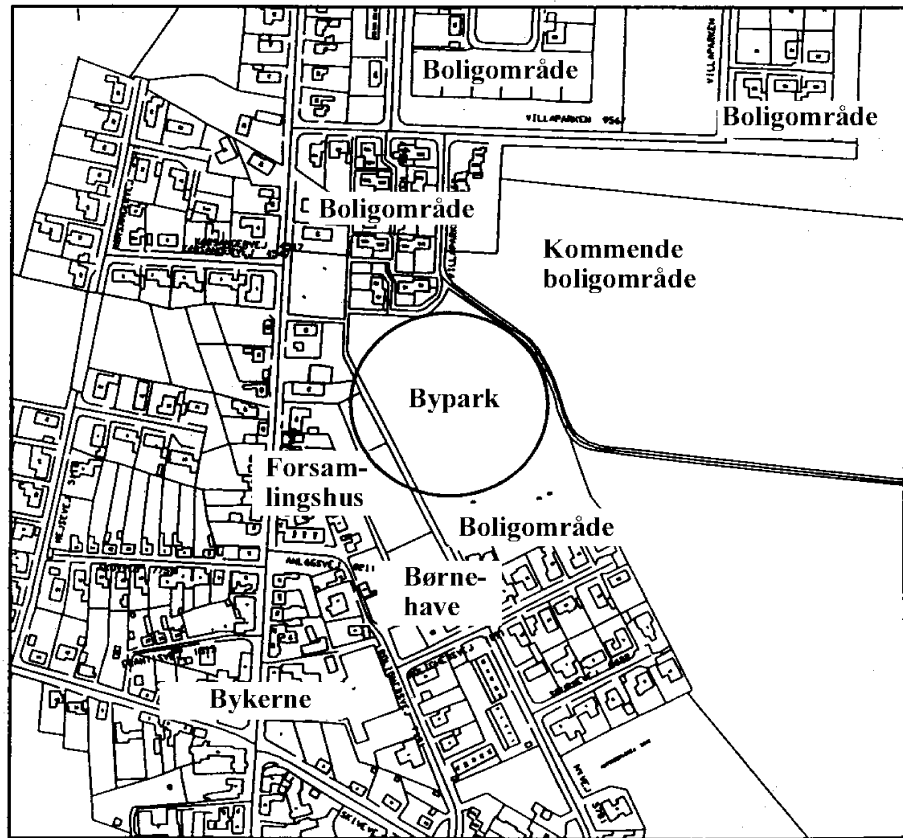
Formål

Der har været flere formål med at etablere byparken. Overordnet har den skullet gøre landsbyen mere attraktiv for nuværende og potentielle borgere. Den har skullet give bedre muligheder for at skabe kontakter på tværs af beboergrupper ved at give nye muligheder for forsamlings- og mødesteder. Endvidere har den også skullet fungere som aktivitetssted for borgerne, og den har skullet give mulighed for naturoplevelser.

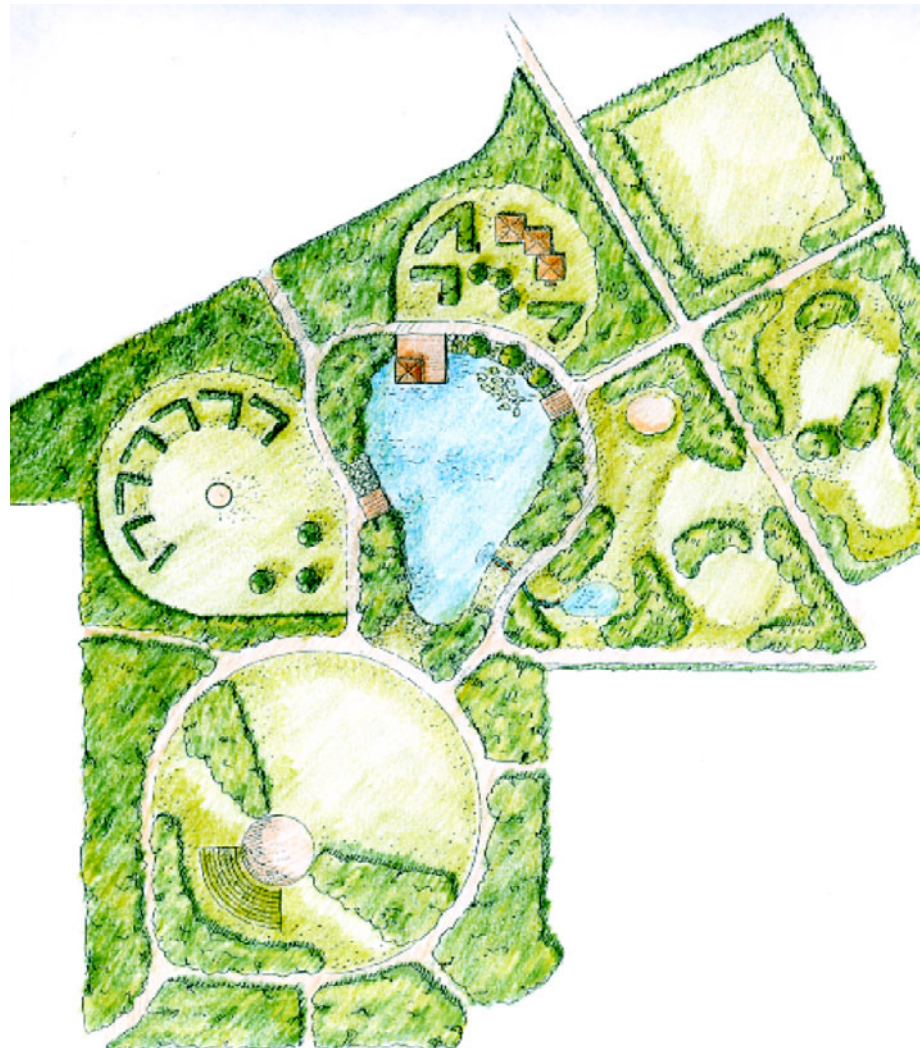
Byplanmæssigt har byparken skullet danne et rekreativt og kulturelt område, der skulle være med til at binde byen sammen, skabe bymæssig identitet og fungere som samlingspunkt for byen.

Endvidere var det et formål, at byparken skulle opføres som et økologisk projekt.

Spøttrup Kommune har i øvrigt udarbejdet det generelle mål for indsatser i landsbyerne i kommunen: at få den folkelige ressource gjort handlingsorienteret og skabe bymæssig identitet ved etablering af byrum og forskellige samlingspunkter.

Figur 17. Skitse over byparkens placering i Balling.

Om Balling

Balling fungerer som hovedby for Spøttrup kommune, der i alt har ca. 7.900 indbyggere. Heraf er ca. 1.200 bosiddende i Balling, svarende til ca. 15 % af borgerne i kommunen. Kommunen har som mål at øge indbyggertallet. Siden 1980 har antallet været nogenlunde konstant. I den nye kommuneplan, er målsætningen en befolkningstilvækst på 2-300 indbyggere, svarende til 8 %. Gennem 1990'erne er en stor del af husene i Balling blevet istandsat, så derfor blev det også mere tydeligt, at bymidten trængte til et løft – en byforskønnelse af en art – hvis man skulle kunne tiltrække flere beboere.

Spøttrup Kommune udarbejdede i 1997 en strategi om, at man ville bevare den lokale service i kommunens landsbyer med skoler og børnehaver m.v. I de af kommunens landsbyer der har trængt til et løft, har overskriften været byforskønnelse. Og det er kommunens opfattelse, at nogle af indsatserne i landsbyerne klart har bidraget hertil.

Kommunen har en decentral struktur, hvor der er tradition for, at borgerne i de syv bysamfund engagerer sig og selv gør en indsats for at opnå noget særligt i deres by. Hallen og fritidshjemmet i Balling er således ligesom byparken opført gennem borgernes egen indsats.

Traditionen for at deltage i lokalsamfundet, gælder ikke alene borgerne men også de lokale virksomheder. Virksomhederne er lokalt forankrede. *"Det er folk, der kommer fra egnen. Ingen virksomheder kommer udefra."*

Fra kommunens side har man endvidere forsøgt at udvikle metoder til inddragelse af borgere i lokalsamfundene. Derfor har der været afholdt et kursusforløb for lokale ildsjæle, hvor de har fået rådgivning og vejledning i udarbejdelse og gennemførelse af projekter i lokalområdet. Bypark-projektet i Balling skal ses som udløber heraf.

Finansiering

Til etablering af byparken er bevilliget 468.000 kr. i tilskud fra By- og Boligministeriet, og 492.000 kr. er doneret af lokale virksomheder og borgerne. Spøttrup Kommune har bevilliget 265.000 kr. Derudover er projektet finansieret ved en række andre kilder: Tilskud fra Kulturministeriets Lokale- og Anlægsfond på 265.000 kr. Diverse fonde: 100.000 kr. Og frivilligt borgerarbejde indgår med en værdi af 250.000 kr. Alt i alt beløber etableringen af byparken sig således til 1.840.000 kr.

Figur 19. Legeplads med rutschebane, gynger, parkbelysning og stier - og nyplantning i forgrunden til venstre i billedet.

Figur 20. Der var tidligere et problem med oversvømmelse på det areal, der imidlertid nu er udnyttet til at etablere en sø centralt i parkområdet. Amfiteatret ses i baggrunden.

Parterne i projektet

De involverede parter i projektet er primært borgerne i Balling, samt Spøttrup Kommune. Kommunen har fra starten bakket op om projektet, og den har stillet arealerne til byparken til rådighed kun mod, at der blev opstillet informationstavler. Kommunens rolle har i øvrigt været tilbud om at styre økonomien og at fungere som sparringspartner, fx i forbindelse med anlægsarbejder.

Projektet har været lokalt styret, og har kun i ret begrænset omfang benyttet sig af kommunens rådgivningstilbud. Borgerne har bestemt form og indhold i projektet. Det er således også borgerne, der har skabt alle kontakter m.v. til erhverv og foreninger i forbindelse med realiseringen af projektet. Erhvervslivet har også haft interesse i at skabe noget, som kunne holde på og tiltrække ny arbejdskraft, men dets økonomiske bistand til projektet er givet uden at stille krav til indholdet eller krav om indflydelse på det i øvrigt.

Borgerdeltagelse

På stedet, hvor byparken nu er etableret, lå i mange år et lille legeområde, som imidlertid ikke blev vedligeholdt, og det stod i øvrigt under vand, så det forfaldt og blev ikke brugt. Den manglende interesse for vedligeholdelsen skyldtes, at der var udarbejdet et lokalplanforslag om byggeri på området. Nogle borgere forudså imidlertid, at med byggeri på området, ville den sidste frie og ubebyggede plet i byen blive bebygget, og man tvivlede på, at det var i lokalsamfundets interesse. Som alternativ til byggeplanerne indkaldte en gruppe borgere til borgermøde om interesse for alternative anvendelsesmuligheder for området. Der etableredes en projektgruppe, som udarbejdede forslag til etablering af en bypark på arealet. Projektgruppen er gennem forløbet blevet siddende og har dermed blandt andet udarbejdet materialet, der ligger til grund for projektet.

Balling er ikke større, end at man har et godt kendskab til hinanden, og der er i dannelsen af projektgruppen lagt vægt på at medlemmerne af gruppen var kendte for at være aktive, og kendte for at gennemføre de ting de satte sig for.

Projektet er organiseret i en projektgruppe samt et antal arbejdsgrupper. Hver gruppe tager sig af et område af byparken, fx af en legeplads, eller af borde og bænke. Der er kommet en del aktive pensionister til, som ellers ikke ville skrive sig på en deltagerliste og dermed binde sig til opgaverne i grupperne. I stedet har de besluttet at sørge for bestemte mindre opgaver, fx at luge mellem træerne.

Nogle af de typisk aktive er fx tovholdere for en arbejdsgruppe eller de, der står for et delprojekt. Dertil kommer "arbejdsbierne", der gerne påtager sig konkrete opgaver men som skal sættes i gang af andre. Det berettes, at det ofte er personer, der er vant til at tage et ansvar, der også gør det i projektarbejdet. De mindre rutinerede skal ofte støttes lidt undervejs, så de ikke løber sur i det.

Der er en lille tendens til, at de 45-50 årige, hvis børn efterhånden er blevet store, ikke har brug for foreningerne mere og ikke deltager så meget. De føler, at de allerede har gjort deres pligt, og at nu må unge børnefamilier tage over.

Projektforløbet

Projektet blev ikke gennemført så hurtigt, som man havde forventet. Den økologiske dimension i projektet har medvirket til tidsforskydningen, fx har det taget tid at finde et alternativ til trykimprægneret træ. Projektgruppen har selv fastsat tidsrammen for projektet, men har følt sig ansvarlig over for lokalsamfundet at tidsrammen blev overholdt, og især over for de der havde ydet økonomisk bidrag til projektet. Der blev derfor gjort en ekstra indsats for at få en officiel færdiggørelse i form af en indvielse af projektet den 26. august 2000.

Dertil kom, at man i projektgruppen, i en periode, var usikre på projektets finansiering og dermed gennemførelse. Derfor blev der skåret i enkelte dele af projektet, fx i kvaliteten af belægningen på stierne. Det har mest været et problem for medlemmerne af projektgruppen, som har følt sig ansvarlige for projektet. Projektperioden har tillige været meget lang. Projektet startede i 1997 og blev indviet i august 2000, men var ikke helt færdigt.

Det er sandsynligt, at hvis byparken ikke benyttes eller vedligeholdes i noget særligt omfang, vil den i løbet af en årrække udvikle sig til en naturpark og derefter begynde at forfalde.

Vedligeholdelsesspørgsmålet er ikke løst, men man arbejder på, at det løses ved lokale indsatser. De lokale foreninger er således så småt begyndt at indregne arealet i deres planer og aktiviteter. Fx skal byfesten holdes i byparken. Det er dog et væsentligt problem ved byparken, at der ikke er mulighed for etablering af offentlige toiletter. Da der ikke er offentlige toiletter i nærheden vil man være afhængig af enten at skulle leje nogle eller at forlade sig på det nærliggende aktivitetscenters gode vilje. Aktivitetscentret omfatter et forsamlingshus og ældrecenter.

Kommunikation

Helt fra starten har der været gjort meget for at informere borgerne om projektet. Dette er blandt andet sket via husstandsdelte foldere flere gange undervejs i projektforløbet, hvilket har afspejlet en holdning om engagement, at det var alvorligt ment, og at der rent faktisk blev lagt en del kræfter i projektet. Foldere m.v. er blev trykt med hjælp fra og sponsoreret af erhvervslivet. Det har været vigtigt, at man ikke brugte penge på fx brochurer, så nogle kunne føle, at deres bidrag gik til foldere m.v. og ikke til selve projektet. Til borgermøder har der været gjort meget ud af at anskueliggøre projektet ved hjælp af overheads og lignende.

Trods dette har nogle fundet, at der manglede information, især i stille perioder, når man ikke umiddelbart kunne se, at projektet udviklede sig.

Lokalområdets vurdering

Der har blandt borgerne været stor opbakning bag landsbyprojektet, men der har været stillet enkelte kritiske spørgsmål om, hvorvidt byparken var den rette løsning, og om byparken ikke burde være en kommunal fremfor en lokal opgave. Der blev stillet spørgsmål ved, om byparken var nødvendig, når der findes så mange andre åndehuller på landet. Endvidere om byen var stor nok til at bære en bypark, dvs. om parken ville blive benyttet i noget vi

dere omfang. Et tredje spørgsmål har gået på, om der på længere sigt ville være ressourcer til at vedligeholde parken, herunder fuglevolieren og parkens øvrige udstyr. Et fjerde spørgsmål drejede sig om, at selv om parken er en forskønnelse, hvad den anerkendes at være, var området så ikke også blevet pænere, hvis man havde bygget boliger på arealet, og dermed i øvrigt også havde undgået vedligeholdelsesproblemet.

Samtidig med at der har været gjort en stor indsats fra borgerne i Balling, er den lokale vurdering, at der går nogle år før Balling igen kan bære et projekt af dette omfang. Indsatsen har for en del borgere kostet mange friaftener.

I og med at så mange fra lokalsamfundet har været med i processen, er der blevet skabt nogle nye kontakter, og processen har også medført, at Borgerforeningen er blevet genskabt.

Hvad kom der ud af projektet?

Målet om at få etableret en bypark, samt de kommunale mål om at få den folkelige ressource gjort handlingsorienteret, og at skabe en bymæssig identitet må alle siges at være opfyldte.

Der er etableret en bypark hvis idegrundlag og gennemførelse næsten alene er baseret på det lokale initiativ. Projektet adskiller sig fra andre projekter ved at borgerne har skullet være aktivt udførende i planlægning og gennemførelse af det og ikke kun har skullet tage stilling til indholdet for derefter at overlade det til kommunen og andre professionelle at gennemføre det, sådan som det er tilfældet i mange andre landsbyprojekter.

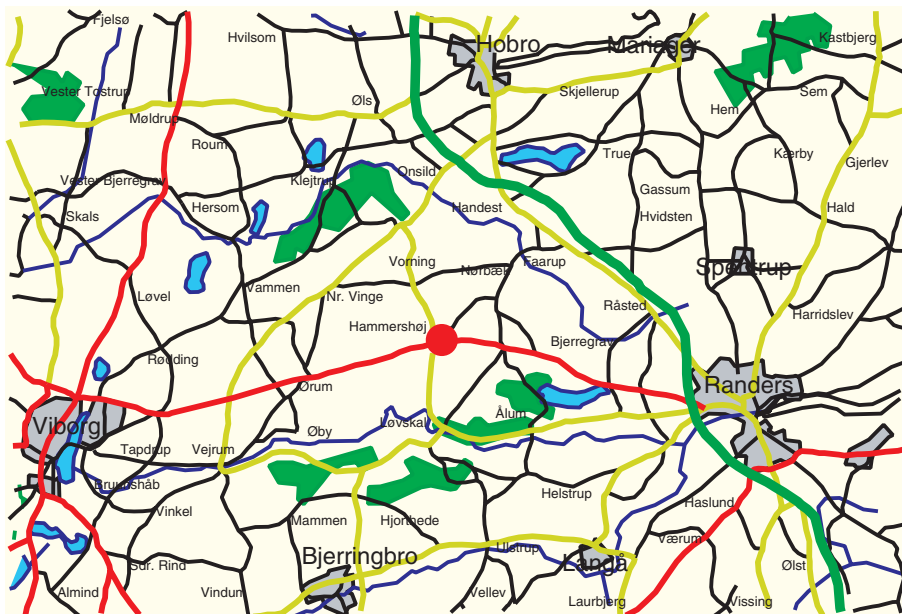
Spøttrup Kommune har arbejdet for at det lokale initiativ skulle være drivkraften i projektet og har ikke ellers blandet sig i projektets indhold, strukturering eller gennemførelse.

Projektet er idemæssigt og økonomisk bakket op af borgerne, erhvervslivet og kommunen.

Projektet er imponerende, ret ambitiøst, og ligger nok i overkanten af, hvad det er realistisk muligt at gennemføre i andre landsbyer.

Projektet har styrket det lokale kendskab til hinanden, især i arbejdsgrupperne og blandt personer der i øvrigt har deltaget som aktivt udførende. Effekten på tilflytningen er det for tidligt at udtale sig om, da projektet knapt var færdigt på interviewtidspunktet.

Hammershøj i Tjele Kommune

Figur 21. Hammershøj ligger midt mellem Hobro, Viborg og Randers.

Indhold

Projektet har været led i en større renovering af bycentrum, hvor der skelnes mellem ordinær byfornyelse, forsøg og andet byggeri.

Nærværende projekt omhandler forsøgsdelen, som har bestået i ombygning af en tidligere Brugs til en torvehal med borgerrettede aktiviteter, indretning af et torv mellem den tidligere og den nuværende Brugs med fælles frieller gårdareal foran Torvehallen med belægninger, beplantning, amfiteater m.v., omdannelse af en gade til sive- og stillegade, anlæg af parkeringspladser samt facaderenoveringer i tilknytning til området. Samtidig har projektet været et forsøg med samarbejde mellem Tjele Kommune og lokale parter i området.

Byfornyelsen har bl.a. omfattet nedrivning af en mindre motelbygning i forbindelse med en nedbrændt kro og ombygning af eksisterende bygninger til boligformål.

Derudover er opført en ny Brugs.

Formål

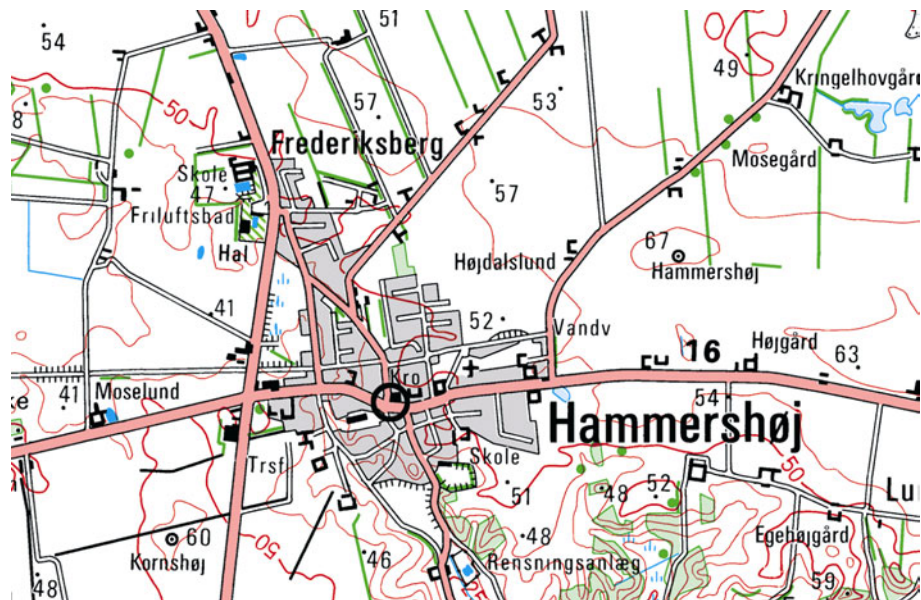
Det overordnede mål for den samlede renovering af bycentrum var at forskønne, forbedre og udvikle landsbyen, så den blev mere attraktiv at bo i. I relation hertil har målene for forsøgsdelens fysiske forbedringer været at give landsbyen et tyngdepunkt - både visuelt og funktionelt, at få et mødested, der sammen med torvet kunne understøtte områdets sociale liv og fællesskabsfølelse, samt at genskabe forsvundne arkitektoniske kvaliteter i bygningerne.

Om Hammershøj

Der bor 8.390 personer i Tjele Kommune, heraf 4.210 i kommunens syv bysamfund og 4.180 i landdistrikterne. Hammershøjs ca. 770 indbyggere ud

gør 9 % af kommunens befolkning, og byen er dermed den næststørste af kommunens seks centerbyer.

Blandt de aktive borgere i Hammershøj er en gruppe omkring idrætsforeningen. Endvidere er der en række foreninger: Borgerforeningen, foreningen vedrørende forsamlingshuset, svømmebadets bestyrelse, "Soppekomiteen", spejderne, jagtforeningen, landboforeningen, landboungdommen, "4H" og tennisklubben. Det er disse foreningers bestyrelser, der bliver hvervet nye folk til.

Figur 22. Bymidten i Hammershøj gøres attraktiv og trafikikker (© Kort & Matrikelstyrelsen - A. 142-01).

Borgerne i Hammershøj har tidligere selv stået for en del projekter, nemlig i forbindelse med etablering af tennisbaner, klubhus, idrætshal, efterskole og friluftsbad. I lokalområdet blev der således i 1998 indsamlet en halv million kr. til renovering af friluftsbadet.

Der synes ikke at være et skel mellem tilflyttere og lokale i Hammershøj. Det er i hvert fald ikke et spørgsmål, der har været til debat i landsbyen, og idéer og projekter kommer i stand på tværs af tilflyttere og lokale. Dermed vurderes det, at tilflytterne tilsyneladende hurtigt falder til i lokalmiljøet, selv om der ikke bliver gjort noget specielt for at integrere dem.

Figur 23. Torvepladsen med kunstudsmykning og siddemuligheder hvorimellem er placeret et vandarrangement. Petanquebanen skimtes i forgrunden. Torvehallen ses til venstre i billedet og den nye Dagli'Brugsen med boliger på 1. sal og parkeringspladser foran, ses i baggrunden.

Figur 24. Torvehallen set indefra.

Figur 25. Rundkørslen med renoveret byhus tv. og den nye Dagli'Brugsen th.

Fleere forskellige forhold ledte frem mod de forbedringsindsatser, som nu er igangsat. Købmanden var lukket, og Brugsen havde behov for at udvide. Den havde således gennem flere år haft planer om at flytte, fordi lokalerne var blevet for små. Tidligere lå midt i byen en meget præsentabel kro. Den brændte imidlertid og efterlod sig en uskøn brandtomt. Kommunen ville nu sikre sig mod, at brandtomten blev opkøbt og anvendt til formål, der ikke harmonerede med idéerne om at gøre bymidten mere attraktiv, og købte derfor selv grunden med tanke på fx at opføre almene boliger på den. Samtidig lå der i bymidten en nedslidt og nedrivningstruet gammel fleretagers byejeendom.

Ved hjælp af den statslige forsøgspulje opstod muligheden for at kombinere flere forskellige forbedringer på én gang, som tilsammen skulle medvirke til forskønnelse af bymidten, øge indkøbs- og forsamlingsmuligheder, samt understøtte muligheder for øget samarbejde i lokalsamfundet.

Finansiering

Det samlede budget for byfornyelsesindsatsen er ca. 25 mio. kr. Til forbedringerne i forsøgsprojektet er givet tilskud fra By- og Boligministeriets forsøgspulje på 1.979.000 kr. I ansøgningen til By- og Boligministeriet om for

søgsmidler er anført, at Tjele Kommune skal overtage Torvehallen, mens den fremtidige administration vil blive overdraget til den lokale borgerforening. Parkeringspladserne finansieres af kommunen sammen med Brugsen og af søgsmidler. Det fælles fri-/gårdareal finansieres af det offentlige. Ejere og lejere skal betale for drift og vedligeholdelse. Stat og kommune betaler for alle udgifter til nedrivninger og retableringer, og med hensyn til ombygninger og forbedringer betaler stat og kommune for den del, der ikke giver værdiforøgelse.

Parterne i projektet og deres indflydelse

Hovedparterne i projektet har været Tjele kommune, der har forestået arbejdets gennemførelse, Tjele Almene Boligselskab, Brugsen og Borgerforeningen. De deltagende parter har på samarbejds møder været repræsenteret af personer placeret højest oppe i beslutningshierarkiet, fx formanden for Borgerforeningen og borgmesteren. Lederen af teknisk forvaltning i kommunen har været primus motor i hele projektførelsen sammen med SBS Byfornyelse og byggeadministrationen for boligselskabet.

Ikke alle erhvervsdrivende beliggende direkte ud mod bycentrum er indgået i projektet, og en enkelt har været modstander af det. Det har bl.a. forhindret en ønsket facaderenovering samt forhindret en helhed i det visuelle indtryk af bycentrum.

Opførelsen af Torvehallen er foretaget af professionelle, men borgerne skal være med til at udføre finish på byggeriet. Der er således nedsat en foreløbig brugerbestyrelse, der skal indrette hallen og spartle og male væggene. Man forestiller sig, at de, der skal bruge lokalerne, skal hjælpe til med finishen. Brugerbestyrelsen har samarbejdet med kommunens arkitekt om indretning og anvendelse af Torvehallen. Det er dog op til den permanente brugerbestyrelse at træffe beslutninger om den fremtidige anvendelse. Der var på besøgstidspunktet kun ganske få penge tilbage til indretning af Torvehallen.

Projektforløb

I forbindelse med Brugsens ønske om at flytte, tog borgmesteren kontakt til brugsuddeleren, og kommunen inddrog så Borgerforeningen og boligselskabet (Tjele Almene Boligselskab) i drøftelse af byens udvikling. Borgerforeningen var af kommunen blevet anmodet om at deltage i processen for at have en forbindelse til den "almindelige" borger i byen.

Inddragelse af Borgerforeningen resulterede i en inspirationstur til andre lignende projekter, nedsættelse af en midlertidig brugerbestyrelse samt afholdelse af borgermøder. Inspirationsturen anses af alle parter som en succes, idet projektets ikke-professionelle parter har kunnet se fysisk, hvordan tingene kunne se ud.

Endvidere har Borgerforeningen fået indflydelse på projektets udformning, således at Torvehallen – imod kommunens oprindelige planer – har ændret karakter fra at være en åben torvehal til at være en lukket og opvarmet bygning.

Den foreløbige brugerbestyrelse var nedsat på interesseplanet. Den har således bestået af dem, der havde lyst til at deltage. Der nedsættes et egentligt brugerstyre, når projektet er færdigt. Det får til opgave at fastsætte regler for brug af Torvehallen, herunder hvilke aktiviteter, der skal være i den. Der har været fremsat en del forslag til Torvehallens fremtidige anvendelse, men det er dog på forhånd besluttet, at Torvehallen skal baseres på borgernes aktiviteter og drives af frivillige. Endvidere er det fastlagt, at Torvehallen ikke kan lejes til fester, da dette vil skabe u hensigtsmæssig konkurrence til det lokale forsamlingshus.

Processen har været besværliggjort af udefra kommende forhold. Fx viste det sig, at den grund Torvehallen og torvepladsen foran er opført på var forurennet med olie. På brandtomten, som kommunen havde købt ryddet, be

gyndte der at dukke bygningsrester op hist og her. Det har også haft betydning, at der fra starten har været uenighed omkring antallet af nødvendige parkeringspladser, idet Brugsen har ønsket flest mulige pladser, og andre har syntes der skulle sættes på æstetikken.

Der har været en fase, hvor de aktive borgere har ventet på, at der skulle ske noget, og hvor de er blevet lidt modløse. Og Borgerforeningen har imidlertid fundet det vanskeligt at vurdere, hvornår der skulle lægges en stor arbejdskraft i projektet og følgelig, hvornår man skulle bede borgerne om at møde op og hjælpe til.

Færdiggørelsen af Torvehallen hører til den sidste etape i projektet, og Borgerforeningen er usikker på, om alle pengene er brugt i tidligere faser af projektet, så der ikke er råd til færdiggørelsen. Den lokale andelskasse har imidlertid givet tilsagn om at bidrage økonomisk til færdiggørelsen. Andelskassen stod også i den situation, at den skulle skifte inventar, og det har man tilbudt, at Torvehallen kan overtage.

Borgerinddragelse

Der synes ikke at være nogen stor tradition for borgerdeltagelse i forbindelse med projekter af denne type. I modsætning til projekter mange andre steder, så er situationen her, at det er kommunen, der har taget initiativ til og har skabt Torvehallen med den hensigt, at borgerne selv skulle fylde indhold i den. Her har kommunen følt, at "det var svært at varme borgerne op" til projektets brug. Det er først efter at borgerne har kunnet se resultaterne, at der er kommet gang i borgernes idéer til, hvad lokalerne kan bruges til. Kommunen havde ønsket sig, *"at Borgerforeningen fra starten var mere aktiv. Netop når de kom med i den arbejdsgruppe, der sad og skulle styre projektet."*

Blandt årsagerne til at beboerne ikke har meldt sig til at deltage, antager kommunen, at det kan have spillet ind, at borgerne har opfattet projektet som kommunens projekt og ikke som borgernes. Det har måske også spillet ind, at en del borgere, samtidig var involveret i istandsættelse af det lokale Friluftsbad.

Borgerforeningen er enig i, at kommunen har været for tilbageholdende med at inddrage borgerne, og at det ikke er ideelt, når borgerne kun er med på idéiden, og kun er med som yderste led i samarbejdet. Man har også savnet klare og skriftlige informationer og formuleringer om aftaler og udmeldinger, og har fx været usikre på økonomien i projektet, og usikre på hvornår projektet sluttede. Samtidig har Borgerforeningen fundet, at det ikke er nødvendigt, at frivillige skal bruge tid på kommunens aftaler, fx med Brugsen om overtagelse af grund m.v. Men det kan også have betydning, at beboerne måske tror, at de aktive ikke mangler hjælp og derfor ikke uopfordret melder sig til at deltage.

Kommunikation

Informationen til borgerne om projektet er hovedsagelig sket på kommunens initiativ gennem afholdelse af to borgermøder, ét inden lokalplanlægningen blev igangsat og ét, da der forelå et forslag til lokalplan, samt især gennem oplysninger til aviserne. Herudover har der været kommunikeret direkte mellem parterne i projektet. Informationen fra kommunens side til lokalområdet er også gået gennem Borgerforeningen, i og med at der hele tiden har siddet en repræsentant fra Borgerforeningen med ved projektmøderne. Også Borgerforeningen har informeret gennem aviserne, gennem lokale meddelere til pressen.

I Borgerforeningen er der delte meninger om informationsniveauets tilstrækkelighed og om kommunens rolle i projektet. På den ene side er man ikke helt sikre på, om man kan kalde befolkningen velinformeret, men man tror at folk kender en del til projektet. Og ansvaret for informationsniveauet tillægges ikke ensidigt kommunen. Endvidere har Borgerforeningen været tilfreds med at kunne henvise til kommunen, når aviserne har ønsket at in

formere om projektet. På den anden side er synspunktet, at kommunen har informeret for lidt; og har gjort for lidt for at inddrage borgerne i projektet: *"Der burde være gjort noget, så vi kunne få nogle friske ildsjæle til."*

Hvad kom der ud af projektet?

Brugsen blev taget i brug sommeren 1999 og boligerne i oktober 1999. Projektet blev officielt indviet den 7. september 2000. Det er for tidligt at vurdere det færdige projekt og effekterne af det på grundlag af besøget, hvor Torvehallen og torvepladsen foran endnu ikke var færdiggjort. Vurderingerne i det følgende er således baseret på informationer og registreringer forud for færdiggørelsen.

Anvendelsen af Torvehallen er usikker på nuværende tidspunkt. Fra kommunens side vurderes det, at Torvehallen bliver et aktivitetshus fortrinsvist benyttet af de ældre, med drejebænke, petanquebaner m.v. De unge har mange andre aktivitetsmuligheder, og i øvrigt må Torvehallen ikke blive en konkurrent til byens øvrige mødesteder.

Projektet har betydet en væsentlig forskønnelse af området, hvor der før var en brandtomt. Bymidten er blevet åben nu, og farverne gør området lyst og venligt. Facaderenoveringen af de tilliggende bygninger har genkaldt tidligere arkitektoniske kvaliteter ved de ældre bygninger, som ellers var nedrivningstruede. De øvrige forbedringer, bl.a. ved rundkørslen og den nye torvehal, og arealet foran, bidrager også til en højnelse af bymidtens visuelle udtryk.

Da det ikke er hele området, men kun dele af det, der er blevet forskønnet, bliver det tydeligere, at også andre ejendomme liggende ud mod den nye bymidte, kunne vinde ved en forskønnelse.

Blandt de deltagende parter er der ikke helt samstemmende opfattelser af projektførelsbets succes. Der har været afholdt en række borgermøder, som kommunen har oplevet som meget positive; *"Vi holder ofte borgermøder, og der er den generelle holdning, at når kommunen laver noget, så kritiserer man, hvis man er utilfreds, og ellers siger man ikke noget. Men her har vi faktisk fået en utrolig respons. De klapper efter mødet osv."*

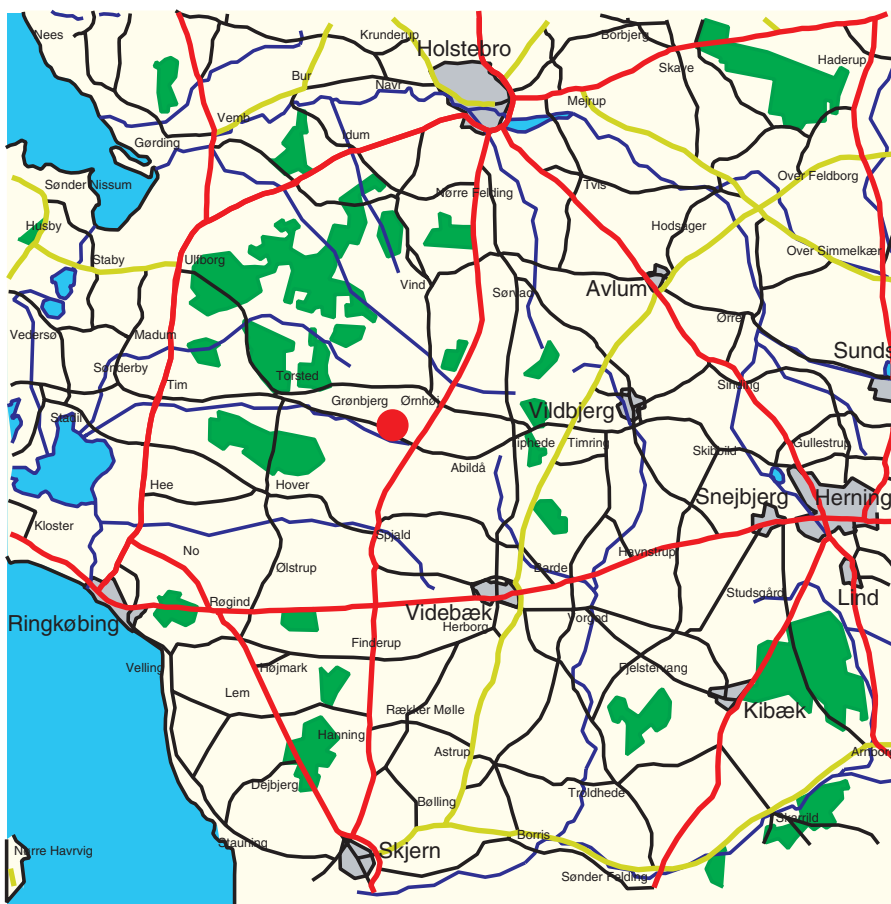
Kommunens erfaringer med projektet er overvejende positive, og man iværksætter gerne lignende projekter med borgerinvolvering igen. Der har været en god organisering af projektet. *"En anden gang skal alle parter også sidde med ved bordet igen."*

Fra Borgerforeningens side finder man, at det ville have været en fordel, hvis økonomien i projektet havde været mere gennemskuelig. Det er byfornyelsesselskabet, der har haft styr på økonomien, og Borgerforeningen har ikke fået konkrete udmeldinger om den økonomiske situation og har skullet henvende sig til byfornyelsesselskabet gennem kommunen for at få oplysninger om økonomien.

Generelt har borgerne været usikre på en række konkrete forhold under processen, fx spørgsmål om etablering af lys og vand, hvem der skulle betale for hvad, grænser for borgernes ansvar og kompetencer, og hvornår de forskellige faser i projektet var afsluttet.

I øvrigt finder både kommunen og borgerforeningen at der har været behov for en fælles erfaringsudveksling mellem forskellige tilsvarende projekter med samarbejde mellem kommune og lokalområde om lokale forbedringsindsatser. Fx kunne kommunerne og de involverede borgergrupper udveksle erfaringer med borgerinddragelse, procesforløb m.v.

Grønbjerg i Videbæk Kommune

Figur 26. Grønbjerg ligger mellem Holstebro, Herning og Ringkøbing.

Indhold

Projektet har omfattet opførelse af en sports- og aktivitetshal - en multisal - i tilknytning til Grønbjerg Skole.

Figur 27. Multisalen set indefra.

Figur 28. Multisalen set udefra.

Figur 29. Multisalen er sammenbygget med skolens gymnastiksal.

Formål

Formålet med at etablere multisalen har været at skabe bedre muligheder for nuværende og kommende borgere for en række pladskrævende aktivitets- og forsamlingsformål. Det har været et led i det mere overordnede mål at skabe vækst og udvikling af byen som helhed, at modvirke affolkning af Grønbjerg og at bidrage til at opretholde et attraktivt samfund, hvor erhvervsliv og borgere trives og udvikler sig og på sigt trækker nye beboere og virksomheder til.

Om Grønbjerg

Grønbjerg ligger i trekanten imellem Ringkøbing, Holstebro og Herning. Grønbjerg er en af otte mindre landsbyer i Videbæk Kommune, hvor der i alt bor ca. 12.000 personer. Der er 380 bosiddende i Grønbjerg by, og regnes oplandet med er der tilsammen ca. 700 indbyggere fordelt på ca. 280 husestande, hvilket udgør ca. 6 % af indbyggerne i kommunen. Der er tre større virksomheder med ca. 100 ansatte i Grønbjerg. Derudover er der en række mindre virksomheder, foruden landbruget. I Grønbjerg ligger også en af kommunens skoler og en integreret børneinstitution.

Den lokale og meget attraktive kro er lukket, hvilket føles som et stort tab for byen. Tidligere fungerede kroens ejere som samlende personer i byen,

bl.a. lejede "kromutter" forsamlingshuset og holdt ålegilde for byens beboere. Også landmændene omtales som værende aktive i livet i Grønbjerg.

Inden for kort tid holdt både købmanden og brugsudleveren op. Samtidig var børnetallet lavt, og der var derfor kun få børn i den lokale institution og skole.

Til trods for at der er sket en vis afvikling i Grønbjerg, opfattes byen som havende været præget af lokale aktiviteter i mands minde. Allerede i 1923 samlede man ind til at bygge et lægehus i byen, ved at alle borgere kunne købe en anpart i byggeriet. Aktieplantagen er et andet tidligt eksempel på, at lokalsamfundet har været villige til at betale selv. Det er nogenlunde samme måde, man har samlet ind på nu, så det er ikke ukendt for landsbyen, at folk er med til at samle ind og få noget ud af det.

I dag er foreningslivet, med sine 16-17 foreninger, en væsentlig part i det aktive lokalsamfund. Idrætsforeningen fik et lille klubhus for nogle år siden, ellers holder de fleste foreninger til hos private.

Som en konsekvens af beboernes aktivitet blev der i foråret 1995 stiftet den selvejende institution Grønbjerg 2000, der er organiseret med en bestyrelse med repræsentanter fra så godt som alle byens foreninger. Det overordnede formål for Grønbjerg 2000 er, i tæt samarbejde med foreninger samt byråd og forvaltning i Videbæk Kommune, at bibeholde og styrke Grønbjergs serviceniveau for at kunne sikre grundlaget for en skole. Det er også formålet at fremme by- og erhvervsudviklingen, samt sport, fritidsaktivitet og kulturliv, således at alle aldersgrupper har mulighed for at trives i Grønbjerg. Endvidere skal Grønbjerg profileres som turistområde. Disse aktiviteter skal på sigt fastholde og øge befolkningstallet, idet de skal medvirke til at gøre det attraktivt at bosætte sig i Grønbjerg.

Stiftelsen af Grønbjerg 2000 har blandt andet resulteret i, at der har været mange besøgende for at høre om projektet og om planerne for byen etc. Det særlige ved Grønbjerg 2000 er, at der er lavet en samlet plan for hele byen, der indeholder både kort- og langsigtede udviklingsmål. Landsbyen har også i 1995 inviteret bosniske flygtninge til at bo i byen. To ud af fire familier bor nu permanent i Grønbjerg, hvor de efterhånden har fået uddannelse, kurser og arbejde og er blevet integreret i landsbyens liv.

På baggrund af de ovennævnte udviklingstendenser og i fortsættelse af borgernes indsatser for at bevare Grønbjerg som et attraktivt landsbysamfund, fandt man ud af, at der skulle en målrettet indsats til, hvis ønskerne om vækst og udvikling skulle indfris.

Finansiering

Det statslige tilskud til forsøgsprojektet har været på 1.849.000 kr. Dertil kommer den kommunale medfinansiering. Og endvidere har beboerne indsamlet i alt en halv mio. kr. til projektet.

Parter i projektet

Parterne i projektet er Videbæk Kommune og lokalsamfundet, repræsenteret ved den selvejende institution Grønbjerg 2000, samt en række andre interessenter i lokalsamfundet bl.a. idræts- og gymnastikforeninger, skolen og børneinstitutionen. Dertil kommer en række virksomheder, der har bidraget økonomisk til projektet.

Kommunens rolle har haft en officiel karakter, idet den står som bygherre "på papiret, men det er lokalsamfundet, der har lavet det hele. Årsagen hertil er udelukkende, at kommunen har tillid til lokalsamfundet, og det har kommunen set efterhånden, efter alle de forskellige projekter, vi har sat gang i."

I begyndelsen af projektforsøget oplevede lokalsamfundet relationen til kommunen som "*dem derinde i Videbæk og os herude*", "*der var kommunen ikke særligt imødekommende*". Der har dog ikke været restriktioner fra kommunens side, og senere da projektet blev nærmere defineret, var kommunen også "fyr og flamme".

Ud over at planlægge og styre projektet, har lokalsamfundet, som nævnt, tillige stået for indsamling af økonomiske midler i lokalområdet. Som ved realisering af tidligere projekter har Grønberg 2000 oprettet en konto i den lokale bank, som interesserede beboere, virksomheder og institutioner har kunnet yde bidrag til.

Med hensyn til driften af multisalen fremhæves det, at: "Et af kravene var, at en vis andel udgjordes af brugerbetaling. Grønberg 2000 har lavet en aftale med Videbæk kommune. Det er kommunens bygning, suverænt, og Grønberg 2000 betaler kommunen for varme, lys og vand samt står for udlejning, rengøring m.v., og der er lavet aftale om, at skolen må bruge salen, når den vil. Skolens betaling er, at den betaler den merudgift der er ved forbrug af varmt vand. Normalt er hallerne selvejende med en hal-bestyrer, der sørger for alt med bestilling af tider m.v. Her er det kommunen, der ejer salen, og Grønberg 2000 fungerer mere som forpagtere."

Figur 30. Den selvejende institution Grønberg 2000 har kontor og servicebutik på hovedgaden (foto Mogens Ballegaard).

Projektforløb

Projekter i Grønberg søges tilrettelagt således, at der ansøges om penge til udvikling af et afgrænset projekt. Når projektet er afsluttet søges evt. om nye penge til en ny projektdel osv. *"På den måde kan man hele tiden slutte projektet, hvis det skulle vise sig, at der ikke kommer tilstrækkeligt med penge til hele projektet."*

Undervejs i forløbet viste det sig, at der ikke var tilstrækkelige økonomiske midler til gennemførelse af hele projektet omkring multisalen. Man valgte derfor, i første omgang, at opføre selve multisalen, og dermed at udskyde realisering af indgangspartiet til området, samt to mødelokaler, som indgik i de oprindelige planer for projektet. De er dog påregnet at skulle opføres senere. Der er allerede opført et redskabsrum ved hjælp af frivillig arbejdskraft.

I planlægningsprocessen blev der nedsat en tværgående gruppe - et byggeudvalg bestående af dem, der havde direkte interesse i multisalen, bl.a.: børnehaven, skolen, idrætsforeningen og gymnastikforeningen. Der blev lagt vægt på, at de mennesker der skulle bruge multisalen til daglig havde indflydelse på projektet. Bestyrelsen for gymnastikforeningen har været stærkt involveret i projektet, men alle har haft mulighed for at involvere sig eller have repræsentanter i arbejdet.

I kommunen er der flere haller, så multisalen fungerer ikke som kommunens "store sal", for et større område end Grønberg. Multisalen omtales lokalt som en "halv" hal, hvilket skyldes, at den er relativ lille og er placeret i

forlængelse af skolens gymnastiksal. Baggrunden for den tætte placering til skolen er et ønske om at få samlet en del aktiviteter omkring eller i forbindelse med skolen, fordi den er et så vigtigt et sted for landsbyen. Det er i høj grad sportsforeningerne, der får direkte glæde af multisalen. Også byens øvrige foreninger forventes at skulle benytte multisalen med tilhørende lokaler til møder, aktiviteter m.v.

Borgerinddragelse

Der er forskellige grader af deltagelse i byen. Nogle varetager en enkelt funktion, fx i en foreningsbestyrelse eller i menighedsrådet, og deltager så når der er nogle arrangementer, men ellers ikke derudover. *"Der er også nogle, der bare bor her, dvs. som hverken er med til at arrangere eller deltager i ting i byen. Og der skal naturligvis være plads til alle. Derudover er der nogle enkelte beboere, der ikke har overskud til at deltage og som man så må prøve at hjælpe, og endelig er der begyndt at komme nogle folk til byen, som er helt udenfor - de kommer udefra og er sociale tilfælde."*

I forbindelse med projektet er borgerinddragelse sket via byggeudvalget og Grønbjerg 2000s deltagelse.

Kommunikation

Kommunikationen til befolkningen anses af Grønbjerg 2000 for meget vigtig. Informationer til lokalområdet sker gennem bladet Runestenen, der postomdeles i hele kommunen seks gange om året. Bladet redigeres af formanden for Grønbjerg 2000. Det indeholder primært information om de lidt større be-
givenheder. Befolkningen orienteres på denne måde om udviklingen i det enkelte projekt såvel som om de mere overordnede målsætninger for byens udvikling. Blandt andet sigter man mod løbende at orientere folk om, hvad der sker, hvor langt projektet er nået osv. Det har ind imellem været svært at følge op på projektet i lokalbladet, fordi der i perioder ikke skete så meget.

Ingen har udtrykt utilfredshed med projektet. Men undervejs har der været skiftende meninger og tro på, om det kunne lykkes. Blandt andet har der været lidt murren i krogene over, at der er indbetalt støttebeløb, uden at der er blevet informeret tilstrækkeligt, om der kom noget ud af projektet.

Hvad kom der ud af projektet?

Multihallen er opført, og efter hensigten tæt på skolen.

De lokale har vanskeligt ved at vurdere, om det er selve multisalen eller om det er processen med at planlægge den, der har haft størst betydning for det sociale liv i landsbyen, for hér kendte mange af de aktive hinanden i forvejen.

Grønbjerg 2000 har en tro på, at børnetallet vil stige, ikke kun som følge af etableringen af multisalen, men på grund af det samlede antal aktiviteter, der igangsættes i Grønbjerg, og man håber på, at unges interesse for at bo på landet vil kunne mærkes i Grønbjerg.

Herslev i Fredericia Kommune

Figur 31. Herslev er beliggende mellem Middelfart og Vejle.

Indhold

Projektet har bestået i etablering af hastighedsnedsættende foranstaltninger på indfaldsvejene til landsbyen, ombygning af et vejkrøds, etablering af et ovalt torv med særlige belægninger, afgrænset af træer og lysstandere og indrettet med busholdeplads. Endvidere er etableret en sti langs en ny boligbebyggelse samt gadebelysning på den gamle bygade.

Formål

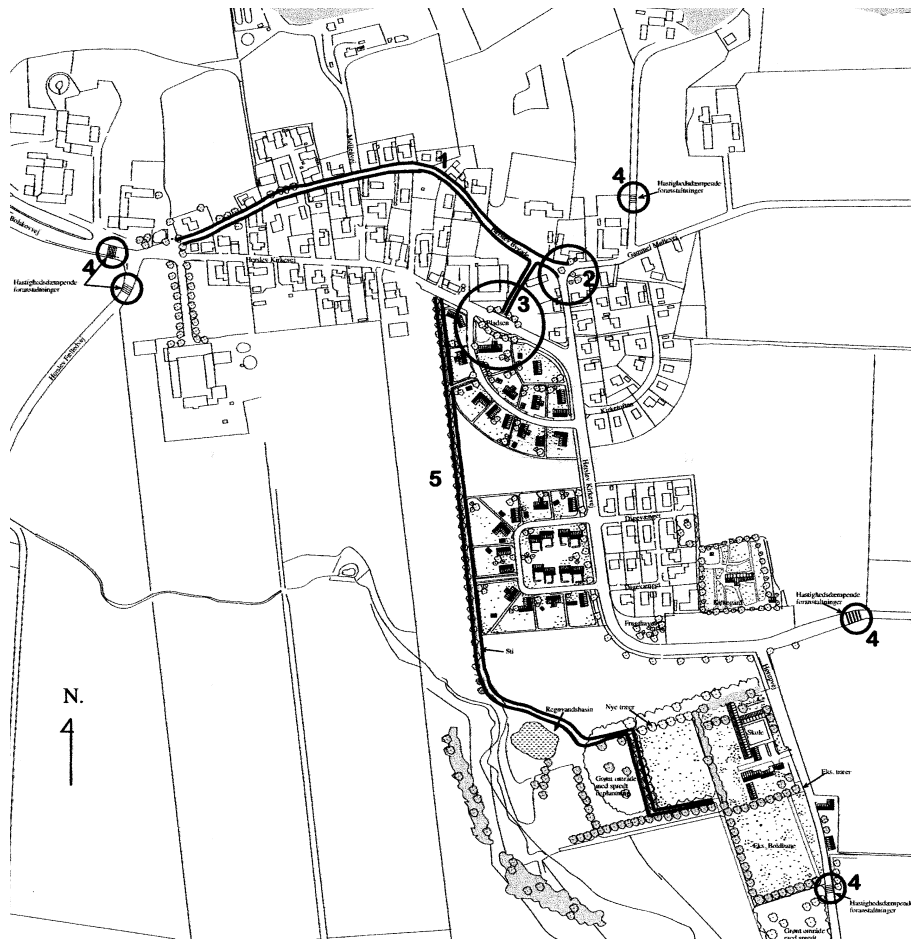
Formålet har været at forbedre sikkerheden, funktionaliteten og æstetikken for kørende og gående trafik i landsbyen og samtidig at bidrage til at Herslev som helhed får et mere harmonisk udtryk. Projektet har også haft til formål at afprøve, hvordan et samarbejde mellem kommune og borgere kan udmøntes i at gøre Herslev til en mere attraktiv landsby, så den kan tiltrække nye beboere og dermed sikre et fortsat levedygtigt landsbysamfund.

Projektet er led i en større helhedsplan for Herslevs fremtidige udvikling, der blandt andet indeholder forskønnelse af pladserne foran kirken og forsamlingshuset. Dertil har man satset på en række tiltag over for områdets børn og unge, således at der skulle blive flere muligheder for fritidsaktiviteter i lokalområdet.

Om Herslev

Der bor godt 48.000 personer i Fredericia Kommune. Heraf 36.600 i Fredericia by, 2.300 i landdistrikter i kommunen samt 9.200 fordelt på 10 mindre bysamfund, der har mellem 230 og 2.800 indbyggere. Herslev er med sine ca. 240 indbyggere det næstmindste bysamfund i kommunen og udgør 0,5 % af kommunens indbyggere. Landsbyen ligger ca. 10 km uden for Fredericia.

Den tætte placering på Fredericia har medvirket til, at Herslev kun har et meget begrænset antal arbejdspladser. Til gengæld er der på strækningen mellem Herslev og Fredericia placeret et større erhvervsområde, der giver mange arbejdspladser til områdets beboere.

Figur 32. Oversigtskort over Herslev med markering af forbedringerne. 1: Gadebelysning på Herslev Bygade. 2: Ombygget vejkrøds til rundkørsel. 3: Den ovale plads med busholdeplads. 4: Hastighedsnedsættende foranstaltninger. 5: Sti med træer ved siden.

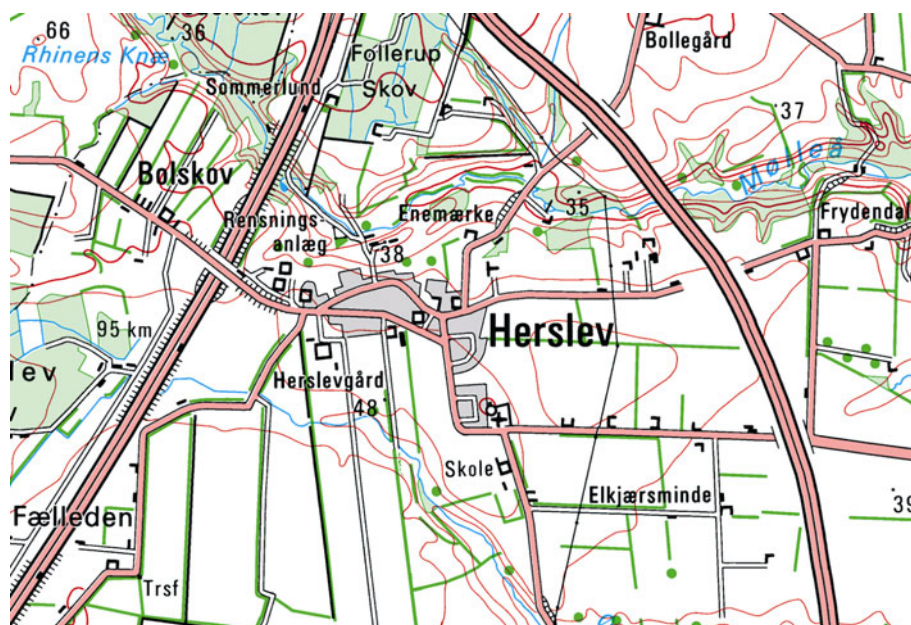
Udviklingsmæssigt har Herslev gennem en længere periode været udsat for nedgang, og med sin placering, omgivet af tre hovedfærdselsårer, hører Herslev ikke til blandt kommunens mest attraktive beliggenheder. Antallet af skolesøgende børn var faldet og skolen var ikke fyldt op. Samtidig lukkede de fleste af områdets dagligvarebutikker og lokalområdet indtryk var, at kommunen ikke i tilstrækkelig grad investerede i området – i Herslev følte man, at man var ved at blive glemt.

Figur 33. Den ovale plads er etableret med særlig vejbelægning, lysarmaturer, busholdeplads med læskur, og skærmende træer er plantet omkring pladsen. Pladsen er tilgængelig til fods dels fra den gamle bydel, dels fra et nybyggerområde.

Figur 34. Sikkerhedsrundkørsel med særlig belægning, pullerter og et træ midt i.

Figur 35. Set på kortet er Herslev lukket inde mellem stærkt trafikerede motorveje. Det mærkes imidlertid ikke, når man opholder sig i landsbyen, da ingen af motorvejene har direkte forbindelse til Herslev (© Kort & Matrikelstyrelsen - A. 142-01).

Traditionelt har der dog altid været et veludbygget kulturliv i Herslev med mange aktive foreninger, og byen anses for at være en meget aktiv by sammenlignet med kommunens øvrige landsbysamfund. For 15-20 år siden var der stort personsammenfald mellem foreningsbestyrelserne, men det har ændret sig, så en langt større del af beboerne i dag er aktive i lokalmiljøet. Der er dog stadig et tæt samarbejde mellem Herslevs foreninger, der ofte arrangerer tværgående aktiviteter for alle i området. Til disse arrangementer er der altid stor opbakning, og mange møder op, så det er netværket mellem de forskellige foreninger, der udgør grundlaget for størstedelen af aktiviteterne. Det antages, at kulturlivet har været en af årsagerne til, at folk alligevel er blevet boende. Tilflytningen har været begrænset, og den udgøres for en stor del af unge, der i en periode har været flyttet væk fra området og efter nogle år er vendt tilbage.

Da købmanden lukkede, mente man i landsbyen, at det var for vigtig en institution i byen til, at man ville lade den lukke permanent. Særligt for de ældre, der ikke – som mange andre beboere – kom ind til Fredericia hver

dag. Derfor oprettedes en andelsforening, der ejer bygningen, så købmanden kunne drives videre som andelskøbmand.

I dag er der etableret en cafe – Servicehuset – i forlængelse af købmandsbutikken, der benyttes af et bredt udsnit af Herslevs borgere til mange forskellige formål. Etableringen af Servicehuset har medført, at nye interessegrupper er opstået. Der er blandt andet fællesspisning, strikkeklub, "fiskemanden" kommer dertil, og en lang række foreninger bruger lokalet til møder m.v. i stedet for at skulle være på fx skolen, hvor der ikke er lige så hyggeligt. Også Servicehuset drives på andelsbasis, hvor en forpagter har overtaget den daglige drift.

Figur 36. Købmandshuset, som dels indeholder en butik og dels spisested og værested for beboere og besøgende.

Finansiering

Projektet har modtaget 1.140.000 kr. i tilskud fra By- og Boligministeriets pulje til landsbyforsøg.

Dertil kommer, at Fredericia Kommune årligt afsætter et beløb til kommunens fem landsbyer. Herslev har således kunnet finansiere opsætning af parklamper, som del af projektet, for de seneste to års beløb. Planen er at fortsætte med at sætte lamper op i resten af byen.

Projektets parter

Projektets parter udgøres af Fredericia Kommune samt en gruppe aktive borgere fordelt på fem-seks arbejdsgrupper.

Selvom mange af Herslevs borgere er aktive, præges de i høj grad af den ældre befolkningsgruppe. Det siges, at de yngre borgere ikke har samme behov for at være aktive, fordi de ikke arbejder i Herslev og at de dermed har tendens til at lægge flere aktiviteter uden for området. Dette gør sig også gældende for nærværende projekt. Allerede tidligt i gennemførelse af helhedsplanen blev planerne om etablering af en mindre sportshal skrinlagt, og der blev ikke gjort forsøg på at inddrage den yngre del af befolkningen mere aktivt i planen. De unge må så bruge de nærmeste eksisterende haller i kommunen.

Projektforløb og borgerinddragelse

Initiativerne til helhedsplanerne i Herslev er både kommet fra borgerne og fra kommunen. Formanden for borgerforeningen oplyser, at "*Vi følte på et tidspunkt, at udviklingen var ved at køre udenom vores landsby*", og at en gruppe beboere derfor tog initiativ til en debat i lokalsamfundet.

Der blev indkaldt til møde i forsamlingshuset og nedsat et antal arbejdsgrupper bestående af foreningsmedlemmer og enkelte andre. De skulle arbejde med helhedsplanen for Herslev, og herunder med henholdsvis kirkens omgivelser, Servicehuset, pladserne, boligområderne og andre områder, fx skolens omgivelser. Gruppernes forslag blev efterfølgende drøftet ved møder i forsamlingshuset.

Under udarbejdelse af helhedsplanen har borgerne haft mulighed for at deltage i en række debatmøder. Helhedsplanen har dannet udgangspunkt for planlægning af projektet, og projektets elementer er udvalgt i et samarbejde mellem kommunen og repræsentanter for arbejdsgrupperne.

Fredericia Kommune stillede herefter to arkitektstuderende til rådighed for arbejdsgrupperne, der skulle hjælpe dem med at visualisere de fremkomne ideer. Ideerne blev derefter indtænkt i den overordnede og langsigtede helhedsplan for udvikling af Herslev. *"Forberedelsesprocessen tog nok ca. 2-3 år, fordi vi ville have så stor opbakning fra lokalområdet som muligt. Og det fik vi altså også. Og derfor tror jeg også at kommunen gik så velvilligt ind i det, fordi der var så voldsom opbakning."*

Selve trafiksaneringsprojektet er forløbet uden problemer og anses af alle projektets parter som særdeles vellykket.

Den del af helhedsplanen, som var planlagt at skulle følge trafiksaneringsprojektet – udstykning og opførelse af et antal beboelsesejendomme – er imidlertid forsinket og derfor kun delvist gennemført.

Fredericia Kommune har stået som hovedansvarlig for projektet, og professionelle har udført selve arbejdet.

Kommunikation

Formidlingen af informationer om projektet er sket gennem møder og i det lokalt udgivne Borgerbladet. Endvidere har borgerforeningen løbende informeret Fredericia Dagblad om udviklingen i projektet.

Det vurderes tillige at have haft stor betydning for informationsniveauet, at arbejdsgruppernes medlemmer for en stor del er foreningsrepræsentanter. Dette bevirker, at informationer hurtigt er blevet spredt til resten af lokalsamfundet og en stor del af kommunikationen omkring projektet er således foregået på denne måde.

Hvad kom der ud af projektet?

Trafiksaneringsdelen er forløbet som planmæssigt og der er udbredt enighed om, at projektet har medvirket til at gøre Herslev mere attraktiv. Derudover har lokalområdet fået løst et konkret problem med busstoppet, der var for lille til at blive benyttet af de tre busruter til landsbyen. Der er nu blevet bedre plads, så den øvrige trafik ikke generes. Endvidere er der sket en forskønnelse, idet gadeforløbet har fået et mere helt udtryk i kraft af opsætningen af ny belysning, og at rundkørslen har skabt en naturlig afrunding af gaden. Det er efterfølgende blevet besluttet, at man også vil søge at opsætte samme type belysning i resten af lokalområdet, så udformningen fremstår mere ensartet.

Fra alle projektets parter vurderes det, at det har været en succes at lade lokalbefolkningen selv fremsætte udviklingsidéer. I denne forbindelse gives der udtryk for, at særligt samarbejdet med de to arkitektstuderende har været positivt, og det har medført, at det ikke opfattes som kommunens projekt. Det udspringer i stedet af lokale præferencer, hvortil kommunen har været behjælpelig med at stille ekspertise til rådighed og senere tage ansvaret for selve udførelsen.

Fra lokal side vurderes det endvidere som væsentligt for projektets modtagelse, at det ikke udspringer af ønsker fra en enkelt forening, men i stedet er resultat af en bred dialog, hvor alle interesserede borgere har været inddraget.

Metoden til udvikling af helhedsplaner anses som meget succesfuld. Den benyttes nu af kommunens øvrige mindre bysamfund, som opfordrer kommunen til - i samarbejde med lokalsamfundet – at udarbejde forslag til en helhedsplan for det pågældende område for at sikre en fortsat udvikling i overensstemmelse med lokalbefolkningens ønsker.

Selvom resultatet af projektet har været positivt, er projektets parter enige om, at de fysiske tiltag ikke er tilstrækkelige alene, i forsøget på at igangsætte den ønskede udvikling. Det er derfor væsentligt, at lignende projekter hjælpes på vej af en bredt funderet og løbende dialog mellem projektets parter, herunder borgerne.

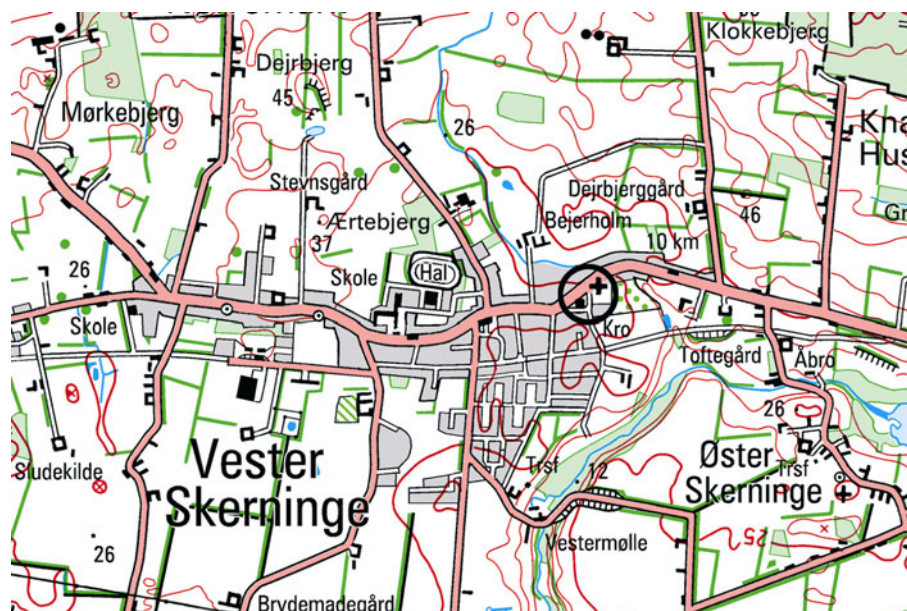
Vester Skerninge i Egebjerg Kommune

Figur 37. Vester Skerninge ligger mellem Fåborg og Svendborg.

Indhold

Projektet har omfattet istandsættelse og ombygning af en tidligere krosal, i en stråtekt længe i tilknytning til Vester Skerninge Kro, til et lokalt brugerhus med en kultursal til samlingssted for kultur og udstillinger m.v. Der er etableret køkken og toiletfaciliteter i Brugerhuset.

Figur 38. Kroen og Brugerhuset ligger centralt ved hovedfærdselsåren gennem Vester Skerninge (© Kort & Matrikelstyrelsen - A. 142-01).

Formål

Overordnet skal projektet medvirke til at gøre Vester Skerninge mere attraktiv for beboere og besøgende og dermed være med til at tiltrække erhvervsliv og nye borgere. De mere konkrete formål har dels været at skabe rum for kulturelle aktivitetstilbud, dels at aktivere lokalområdets beboere.

Efter det lokale erhvervsråds og den lokale turistgruppes mening vil en ændret brug af Krosalen ikke i sig selv kunne ændre på erhvervsituationen. Projektet skal derimod ses som en lille del af en større helhed, hvori indgår

etablering af kulturelle aktiviteter i området; herunder i skoler og institutioner m.v. og planer for, hvordan kommunen skal modtage nye tilflyttere. Det vurderes, at projektet måske kan have en gunstig effekt på tilflytningen, i og med at potentielle tilflyttere vil føle sig tiltrukket af, at der foregår noget i landsbyen.

Figur 39. Vester Skerninge Kro, med den ombyggede krosal i længen til højre i billedet til et lokalt brugerhus med en kultursal til kulturelle arrangementer og udstillinger.

Om Vester Skerninge

Der bor ca. 8.800 personer i Egebjerg Kommune. Heraf er ca. 3.800 bosiddende i landdistrikter og ca. 5.000 personer i seks mindre bysamfund med hver mellem 230 og 1.500 indbyggere. Vester Skerninge har 970 indbyggere og byen udgør dermed ca. 11 % af indbyggerne i kommunen.

Egebjerg Kommune oplyser, at erhvervslivet på Sydfyn er noget trængt, idet der lukker mange virksomheder, og der er en forholdsvis stor arbejdsløshed. Erhvervslivet i Vester Skerninge består næsten udelukkende af små enkeltmandsvirksomheder (næsten 500, inkl. små landbrug).

Figur 40. Kultursalen med kunstudstilling.

Fra kommunens side oplyses det, at der ikke er noget udbud af udvalgsvarer, og at det anses for et gode, hvis det nuværende udbud af dagligvarer kan fastholdes. Det anses dog for umuligt at udvide udbudet af udvalgsva

rer. Dette skal ses på baggrund af de mange små forretninger, der er lukket de seneste år, og på baggrund af at Vester Skerninge ligger tæt på Fåborg og Svendborg, og heller ikke så langt fra Odense, der alle har et større udbud af udvalgsvarer.

Der er to handelsstandsforeninger i kommunen, der begge er med til at bakke op om miljøet i byerne. Dette sker blandt andet ved at hjælpe områdets foreninger økonomisk.

Finansiering

Projektet er støttet med 1.537.000 kr. af statens forsøgsmidler for byfornyelse i landsbyer og landdistrikter.

Dertil kommer, at Turistforeningen har lavet en aftale med Brugsen om at sælge en særlig 'Vester Skerninge Kro vin', hvor overskuddet går til projektet.

Parter

Parterne i projektet er Egebjerg Kommune, Kroen, Egebjerg Erhvervsråd, Turistforeningen, Kirken ved menighedsrådet samt en arbejdsgruppe. De lokale foreninger blev tidligt i projektforsøget inviteret til at bruge og bidrage med forslag til brug af den ombyggede krosal. Men mange meldte tilbage, at de selv havde egne lokaler, og at interessen derfor var lidt begrænset.

De lokale beboere har ikke i større omfang været inddraget i projektet, men det er meningen, at de skal inddrages, når selve istandsættelsesdelen er endeligt afsluttet. I forbindelse hermed skal nedsættes en egentlig brugerbestyrelse, og her er det planen, at alle interesserede kan melde sig til at deltage.

Med hensyn til erhvervslivet har især Kroen og Brugsen vist interesse for projektet. Ellers har erhvervslivet ikke vist projektet den store interesse.

Selvom handelsstandsforeningerne støtter miljøet i byerne ved at bakke op om igangsatte initiativer og projekter, så er de ikke involveret i ombygning af Krosalen, idet de ikke støtter kommunale projekter. Det antages dog, at foreningerne nok kan få glæde af projektet, og de har også vist interesse herfor, blandt andet ved at være med til at udgive en folder om projektet.

Projektforsøg

Kroen med tilhørende krosal er vurderet som bevaringsværdig, så ombygning og istandsættelse af Krosalen har derfor måttet ske med krav om særlige håndværksfaglige standarder.

Tidligere blev Krosalen brugt til dansesal, biograf, foredrag, fester, mødested m.v. Men de sidste 40 år har den kun været brugt til oplagring, og bygningen var langsomt ved at gå i forfald. Det var en stor byrde for den tidligere kroejer at have en sal, der ikke blev brugt til noget, men Skov- og Naturstyrelsen gav kroejeren ideen til, at Krosalen kunne bruges til kulturelle formål.

Den konkrete baggrund for projektet var, at et medlem af Turistforeningen og Erhvervsrådet arbejdede sammen med en gruppe lokale kunstnere om at etablere et udstillingsforum i Vester Skerninge. Da de stod uden udstillingssted henvendte de sig til den daværende kroejer og fik lov til at benytte Krosalen. Der etablerede sig hurtigt en gruppe af interesserede borgere omkring arbejdsgruppen. En af arbejdsgruppens første praktiske opgaver, før By- og Boligministeriet blev ansøgt om støtte til projektet, var at stå for løsning af en række håndværksmæssige opgaver, herunder kalkning af Krosalens vægge.

Da det viste sig, at By- og Boligministeriet ville støtte projektet, blev Krosalen købt for et symbolsk beløb, og der blev etableret en selvejende institution og nedsat en bestyrelse for Krosalen. Bestyrelsen og arbejdsgruppen fik som opgave at stå for byggeprocessen. Senere (oktober 2000) er på en stiftende generalforsamling nedsat en ny bestyrelse for drift af Brugerhuset, hvoraf kroens ejer er født medlem og de øvrige medlemmer udpeges af kommunen. Den hidtidige bestyrelse udarbejdede forslag til vedtægter, der blandt andet indeholder konkurrenceklausuler, så Krosalen ikke skulle blive

konkurrent til kroen og det lokale forsamlingshus. Krosalen må kun anvendes til kulturelle arrangementer, og salens begrænsede størrelse medfører, at Forsamlingshuset ikke frygter konkurrence fra Krosalen. Arbejdsgruppens opgave er afsluttet med ombygningen af Krosalen, og det er fremover den nyvalgte bestyrelses opgave at forvalte aktiviteterne i Brugerhuset.

Selve ombygningen blev udbudt i licitation, og det billigste tilbud blev valgt. Det viste sig imidlertid, at en enkelt håndværker ikke kunne leve op til den ønskede faglige standard, så det var nødvendigt at involvere en ny tømrer, der var i besiddelse af de særlige faglige kvalifikationer, en ombygning af denne karakter kræver. En ny tømrer blev herefter valgt til at færdiggøre ombygningen. Skiftet af håndværker forsinkede ombygningen ca. et år.

Hvad kom der ud af projektet?

Alle projektets parter er enige om, at ombygningen af Krosalen har været en æstetisk gevinst og er med til at binde området sammen omkring kirken, kroen og de omkringliggende beboelsesejendomme, så området i dag fremstår som en helhed.

Der er ydermere etableret en form for lokalt kulturcenter i Brugerhuset i Vester Skerninge. Dilettantforeningen anvender Kultursalen til øvelokale og til opførelse af dilettantforestillinger, og Ældrerådet lægger deres aktiviteter i salen. Den er tillige meget velegnet til musikarrangementer, så det forventes at Kultursalen i fremtiden også vil blive benyttet til sådanne.

Kroen og menighedsrådet er yderst tilfredse med resultatet. Man har interesse i, at aktiviteterne på stedet udvides og håber på, at kroen, evt. sammen med kirken, kan få mulighed for at bruge Kultursalen et par gange om året fx i forbindelse med bryllupper. På den måde kan man også være med til at sikre en indtægt for Brugerhuset. Fra kroens side er der et ønske om at åbningstiderne udvides, så flere krogæster kan få glæde af de kulturelle tilbud i Brugerhuset.

Fra forsamlingshusets side gives udtryk for, at projektet er overflødigt, og der ytres tvivl om, at projektet kan blive selvfinansierende i driftsfasen. Det forudses, at kommunen og skatteborgerne kommer til at medfinansiere driften af Brugerhuset. I denne forbindelse kan nævnes, at bestyrelsen for Brugerhuset overvejer at søge forskellige fonde om tilskud til driften af huset.

På det sociale plan har projektet haft betydning for samværet mellem Krovejens beboere. Det har sat en proces i gang, hvor naboerne mødes flere gange årligt for at diskutere omgivelserne. De afholder endvidere en række sociale arrangementer sammen, fx fejrer man Skt. Hans og afholder grillaftener. Beboerne udgiver også et nyhedsbrev og har bl.a. diskuteret parkeringsproblemer. Fra beboerside gives udtryk for, at ombygningen af Krosalen åbner for nye muligheder og aktiviteter.

Alligevel er der blandt borgerne også et vist forbehold over for projektet, eftersom de har følt det vanskeligt at komme til orde i projektet og ikke har været involveret i fx arbejdsgruppen. Det er således meningen, at borgerne først skal inddrages efter selve ombygningen, når Kultursalen skal tages i brug, og der skal tages stilling til, hvorledes salen skal bruges.

Beboerne udtrykker endvidere bekymring for, om parkeringsproblemerne ved Brugerhuset vil blive løst på en rimelig måde. De nye aktiviteter i huset medfører yderligere behov for parkering, og i forvejen har naboerne til det: kirken, kroen og de omkringboende behov for parkeringspladser. Kirken har brug for pladser, især ved større kirkelige handlinger, kroen til sine gæster, og når der er aktiviteter i Brugerhuset anvender brugerne kroens parkeringsplads, hvilket går ud over kroen, for når potentielle krogæster ser, at der holder en række biler, så vil de let tro, at kroen er optaget. De omkringboende har dels brug for parkeringsmuligheder og frygter i øvrigt at områdets særlige idylliske attraktivitet, med kirke, kro og historiske bygninger vil blive skæmmet af mange parkerede biler. Det har medført lokale interessekonflikter. Og nogle borgere har følt sig forbigået ved planlægning af parkeringsløsninger.

Bybjerg på Orø i Holbæk Kommune

Figur 41. Bybjerg på Orø i Isefjorden, under Holbæk Kommune. Den nås ad to færgeruter.

Indhold

Projektet har omfattet forskønnelse og forbedring af den gennemgående hovedfærdselsåre Bygaden, samt forsøg med borgerdeltagelse i planlægningen og gennemførelsen heraf.

De fysiske midler til forbedringerne har været plantning af træer, hegn og andet, endvidere etablering af stensætninger, varierende gadebelægninger samt fornyelse af gadebelysningen. Endvidere er etableret to pladser i gadeforløbet. Dels den kulturelle plads, der har skullet markere indgangen til Bybjerg og en samling af skolen, kroen og kirken, dels den kommercielle plads, hvor ønsket har været at forskønne og forbedre den allerede eksisterende plads, hvor Orøkontoret (service- og turistkontor), posthuset og Dagli'Brugsen er placeret. Endelig har det været planen at etablere en tredje plads, den historiske plads. Denne del af projektet blev imidlertid ikke gennemført på grund af at pengene ikke rakte til det.

Formål

Der har været flere mål for projektet. Blandt de overordnede mål har været at bidrage til en positiv udvikling for Orø, byggende på lokalt engagement, og at gøre Bybjerg til et mere attraktivt sted at bo og at besøge. Mere konkret har delformål været at markere indgange til byen og væsentlige pladser og samlingssteder i den. Endvidere har det været et mål at give Bygaden et visuelt mere samlet forløb.

Om Orø og Bybjerg

Der er ca. 34.000 indbyggere i Holbæk Kommune. Heraf bor ca. 23.500 i Holbæk by, ca. 2.300 i Vipperød, ca. 4.800 i landdistrikter i kommunen og 3.300 fordelt på otte mindre landsbyer. Orø har et samlet indbyggertal på 936 personer. Bybjerg, der er Orøs hovedby, er en af disse 8 mindre landsbyer, og repræsenterer med sine 320 beboere ca. 1 % kommunens indbyggere. Holbæk Kommune har i den seneste kommuneplan forventning om en beskeden befolkningstilvækst på Orø, og der kalkuleres ligeledes med opførelse af 70 nye boliger.

Figur 42. a): Den østlige indkørsel til Bybjerg ad Bygaden er markeret i højre side med nyplantede træer og ny gadebelysning. b): Lidt fremme ad Bygaden er indgangen til "Den kulturelle plads" markeret med brostensbelægning i niveau med asfalten samt med et nyt stengærde i højre side. c): "Den kulturelle plads" set fra den nyanlagte parkeringsplads mellem skolen og kirken, med skolen til venstre, kirken til højre og kroen i baggrunden af billedet. d): Udkørslen fra pladsen er også markeret med brostensbelægning. Til højre i billedet ses kirken og skolen samt nyplantede træer og hække.

Der er 370 helårsboliger og 964 sommerhuse på Orø, hvilket betyder en væsentlig forøgelse af indbyggertallet i sommerhalvåret. Ca. 40 % af helårsboligerne er placeret i Bybjerg, der fungerer som øens hovedby. 30 % af indbyggerne er bosat her, og størstedelen af øens servicefunktioner er tillige at finde i Bybjerg. Landsbyen er struktureret omkring tre centrale gader, hvoraf Bygaden fungerer som byens hovedgade og gennemfartsvej til øens forskellige destinationer. I kommuneplanen for 1989-2000 foreslås Bygaden trafiksaneret og forskønnet med ny beplantning.

Figur 43. a): "Den kommercielle plads" med parkeringsplads og beplantning foran bygningen til venstre i billedet, med postkontor og Orøkontoret (service- og turistkontor). Dagli'Brugsen skimtes i baggrunden. b): Pladsen set fra den modsatte side med parkering, Orøkontor og postkontor midt i billedet. De nye belysningsstandere i Bygaden ses til venstre i billedet.

Inden for de senere år er der på Orø oplevet tegn på op- og nedadgående tendenser for den sociale sammensætning af beboerne. Aktive erhvervsdrivende er flyttet fra øen, og blandt tilflytterne har der været arbejdsmæssigt og socialt mere vanskeligt stillede familier med behov for offentlig støtte. Denne udvikling synes imidlertid allerede ændret igen i takt med at et større antal ressourcerstærke personer i beskæftigelse flytter til øen og lægger planer for istandsættelse af husene.

Figur 44. Det er den øst-vest-gående Bygaden med "den kulturelle plads" mod øst, der er blevet forskønnet og forbedret (© Kort & Matrikelstyrelsen - A. 142-01).

I kommunen har man fundet, at Orø har bemærket sig ved det lokale engagement på øen. Dette har bl.a. begrundet kommunens valg af Bybjerg som sted for et forsøg med byfornyelse med borgerinddragelse. Der eksisterede således allerede forud for projektet et etableret netværk af engagerede beboere og foreningsrepræsentanter, som kommunen kunne trække på i forbindelse med inddragelse af borgerne. Dertil kommer, at Bybjerg i kommuneplanen anføres som en bevaringsværdig landsby, hvilket har gjort et forsøg med byforskønnelse oplagt her.

Bybjerg er udpeget som lokalcenter for Orø og er omfattet af bevaringsinteresser. Dette skal tilgodeses ved anlægsarbejder, byggeri og beplantning.

Finansiering

Projektet er støttet med to mio. kr. af By- og Boligministeriets statslige forsøgsmidler til byforbedring i landsbyer. Projektet er yderligere finansieret ved kommunale midler, andre offentlige midler og gennem private midler.

Projektet skal ses i sammenhæng med andre forbedringer, som er gennemført sideløbende, herunder er der opført et nyt turistkontor (Orøkontor) og postkontor og gennemført nedrivninger m.m. for at give plads til disse. Hertil har Orøkontoret søgt en række fonde m.m. om midler, bl.a.: LEADER (EU/stats-midler), Ø-støtte midler v/ Skov og Naturstyrelsen samt Kulturministeriets Lokale- og Anlægsfond.

Parterne og borgerinddragelse

Parterne i projektforløbet har været Holbæk Kommune ved en repræsentant fra Teknisk afdeling, som har fungeret som tovholder for projektet. Dertil kommer en konsulent, en landskabsarkitekt rekvireret specielt til projektet af kommunen, samt en arbejdsgruppe bestående af beboere i Bybjerg.

Arbejdsgruppen blev nedsat på et borgermøde indkaldt af kommunen, hvor der blev informeret om projektet. Inden mødet havde kommunen rettet særlig henvendelse til de eksisterende foreninger og aktive borgere bosiddende i Bybjerg, fordi man fra kommunens side ønskede at få lokale ildsjæle til at indgå i arbejdsgruppen. Arbejdsgruppens sammensætning er derfor præget af borgere, der i forvejen kan siges at være aktive i lokalmiljøet.

Holbæk Kommune har været hovedansvarlig for projektet og har sammen med landskabsarkitekten inddraget arbejdsgruppen i planlægningsarbejdet. Alle møder i arbejdsgruppen har været afholdt i Bybjerg, hvor både den kommunale tovholder og landskabsarkitekten har deltaget. Efter planlægningsfasen har Holbæk Kommune stået for selve udførelsen. Det, der krævede professionel arbejdskraft, er blevet udført af en entreprenør.

Efter planen skulle der afsættes penge til private arbejder - arbejder, der faldt uden for det egentlige projekt. Eksempler er opsætning af stengærder, beplantning o. lign., som beboerne selv skulle udføre, men kunne få hjælp fx med gravemaskiner og til plantningen. I forbindelse hermed undersøgte arbejdsgruppens medlemmer Bygadens beboeres ønsker og behov til private arbejder. Til trods for at pengene ikke blev afsat som planlagt, er en betragtelig del af disse arbejder dog udført i forvisning om, at kommunen ville overholde sine tilsagn om, at disse midler faktisk ville blive afsat.

Projektforløb

I februar 1997 orienterede By- og Boligministeriet Holbæk Kommune om landsbyforsøgspuljen, hvorefter kommunen udarbejdede et projektforslag, der blev vedtaget af byrådet og havde til formål at forskønne Bygaden i Bybjerg samt pladser i gadeforløbet.

Selvom initiativet var kommunens, så understreger kommunens repræsentant, at det ikke var kommunens projekt, og at borgerne i Bybjerg skulle opfatte det som deres projekt.

Beboerne i arbejdsgruppen oplever dog, at de overordnede rammer for projektet, var fastlagt fra starten, og at det var kommunen, der styrede projektet og indkaldte til møder om det.

Kommunen entrerede med en landskabsarkitekt, der i december 1998 fremlagde et forslag om beplantning, som arbejdsgruppen ikke kunne acceptere. Det resulterede i, at der blev indkaldt til et møde for arbejdsgruppen uden kommunens eller landskabsarkitektens deltagelse. En af de ting, arbejdsgruppen ikke kunne acceptere, var, at der i projektforslaget var planlagt en indsnævring af Bygaden. I forvejen opfattedes den smalle gade som et problem for byen, da der blandt andet var behov for at færdes gennem Bygaden med landbrugsmaskiner. Beboerne formulerede deres kritik af projektet, og efterfølgende fandt man i arbejdsgruppen en løsning, der var tilpasset alles behov.

Det viste sig at blive et væsentligt møde for borgerinddragelsen, idet kommunen og den tilknyttede konsulent herefter benyttede beboernes viden om området som redskab i projektudformningen. Beboerne fra arbejdsgruppen blev herefter i højre grad inddraget i projektforløbet, hvilket har medført, at der blandt projektets parter er enighed om, at processen i overvejende grad har været positiv. Det har dog påvirket beboerne, at det af økonomiske årsager har været nødvendigt at spare den 'Historiske Plads' væk samt puljen, der skulle afsættes til udførelse af private arbejder i relation til Bygadens forskønnelse.

Generelt har det været vanskeligt for beboerne at danne sig et overblik over økonomien i projektet, hvilket særligt har vist sig at være relevant i forbindelse med projektets udførelse og afslutning: *"Vi har undret os over, at der ikke rigtigt er blevet gjort noget ved det den sidste måned eller to. Og vi ved ikke, hvad der bliver gjort, og hvad der skal gøres. Der er heller ikke noget tilsyn af det færdige projekt [...] I det oprindelige oplæg står der, at kommunen vil passe det, men vi ved ikke noget."*

Kommunikation

Kommunen har skrevet direkte ud til borgerne i det gamle Bybjerg, når der skulle informeres om noget.

Herudover har projektet været omtalt i det lokale blad, Orøposten. Der har tillige været afholdt et par borgermøder omkring projektet, men interessen blandt Orøs og Bybjergs beboere har været begrænset.

Fra arbejdsgruppens side har der været gjort meget for at informere alle de beboere, der kunne blive direkte berørt af projektet. De er informeret gennem samtaler på tomandshånd og med kortfattet gennemgang af projektet og ved forevisning af skitser af det. Efter at det endelige udkast forelå blev alle berørte borgere på ny informeret og bedt om at komme med indsigelser til projektet.

I arbejdsgruppen har man dog savnet informationer til borgerne og til arbejdsgruppen, efter at selve arbejdet var gået i gang. Udførelsen af projektet blev udbudt i licitation, og fra der blev holdt licitationsmøde og frem, har medlemmer af arbejdsgruppen følt, at den ikke havde tilstrækkelig indflydelse. Og der har angiveligt kun været afholdt få møder siden efteråret 1999 – og et enkelt i maj 2000 lige før indvielsen. Og selvom borgerne kunne se, at arbejdet var gået i gang, så var det ventet, at man blev bedre informeret i den periode, hvor projektet blev udført. Særligt fordi det trak ud og ikke kørte helt efter planerne. Kun hvis borgerne selv kiggede efter, kunne de danne sig et indtryk af, hvordan det gik. Så tilsyn, information og forespørgsel til, hvad borgerne og arbejdsgruppen syntes om det, følte man ikke der var meget af. Resultatet var, at beboerne var usikre på, hvornår projektet var afsluttet.

Hvad kom der ud af projektet?

Det er lykkedes at gennemføre størstedelen af de funktionelle og æstetiske forbedringer, der var formålet med projektet. Dog blev der ikke penge til etablering af den ene af de tre pladser i vejforløbet gennem byen og til at finansiere materialer til de forskønnelser, beboerne selv skulle gennemføre.

Borgerne har stort set været tilfredse med de resultater, der er opnået, og med at de undervejs i projektet er blevet hørt om og har fået indflydelse på dets planlægning. De er dog uenige i kommunens udlægning af, at det har været landsbyens projekt. Borgerne føler, at det har været kommunens projekt. Borgerne i den nedsatte arbejdsgruppe kunne derfor ønske en bedre information om forløb og økonomi i gennemførelsen af fremtidige projekter.

De engagerede borgere har generelt manglet overblik over projektforløbet. Det har vist sig problematisk i forhold til at forstå økonomi, tidsrammer og koordinering af de forskellige projektfaser, og det har været svært at se sammenhænge. Blandt andet har det resulteret i, at borgerne føler at en række økonomiske prioriteringer kunne være gjort anderledes, så man havde fået mere ud af pengene.

Den begrænsede information har tillige medført, at der har været uklarhed om projektets afslutning. Arbejdsgruppen blev således ikke orienteret om, hvornår projektet reelt stod færdigt. Ligesom der er tvivl om den fremtidige vedligeholdelse.

Generelt er de involverede parter af den opfattelse, at projektet har været med til at skabe større kulturbevidsthed og et større socialt engagement. Man finder også, at projektet er en medvirkende faktor til at modvirke en negativ social skævvridning af beboersammensætningen på øen. Endvidere finder de interviewede, at projektet har været med til at styrke lokalbefolkningens selvværd og identitet.

Inden for arbejdsgruppen oplever man, at man er kommet hinanden nærmere. Og man synes, det har været en god ide med en lokalt forankret arbejdsgruppe, men det er dens erfaring, at det ville have været en fordel, hvis man havde haft kontakt til en arbejdsgruppe i et andet tilsvarende projekt, hvor man allerede havde været processen igennem, for at lære af deres erfaringer.

Torup i Hundested Kommune

Figur 45. Torup ligger på Hundested-Frederiksværkbanen.

Indhold

Projektet har bestået i indretning af dele af Dyssekildegaards vestlige længe til forsamlings- og aktivitetshus. Efter ombygningen indeholder vestlængen en sal, køkken, toiletfaciliteter, garderobe m.v. Ved ombygningen er anvendt miljørigtige materialer.

Forsamlings- og aktivitetslokalerne er placeret i Torup Landsbycenter, som for andre end landsbyforsøgsmidlerne også er indrettet til andre formål, bl.a. til kontor til udlejning til Nordsjællands Miljø- og Energikontor. Torup Landsbycenter og aktiviteterne i dem drives af de to foreninger Torup Landsbycenter og Økosamfundet Dyssekilde.

Formål

Vestlængen af Dyssekildegård var oprindeligt staldbygning, og man ønskede en ombygning og istandsættelse af den, så den kunne bruges til forsamlingshus. Formålet har været at etablere et møde- og samlingssted, der kunne anvendes til foredrag, musik, møder og andre sociale aktiviteter. Forsamlingshuset har endvidere skullet bidrage til en positiv udvikling for lokalsamfundet samt skabe bedre kontakt mellem lokalbefolkningen og tilflyttere. Samtidig har det været hensigten, at projektet skulle bidrage til det mere generelle formål at skabe sammenhæng mellem Torups gamle og nye del, at revitalisere byen efter mange års tilbagegang og at være et eksempel på et socialt og økologisk bæredygtigt alternativ til storbyvæksten.

Forsamlingshuset er åbent til brug for alle interesserede, herunder for private, foreninger og andre fra hele byen og omegnen. Det drives på normal basis ved udlejning af lokaler, således at det er muligt at ansætte en person til en række praktiske funktioner i tilknytning til den daglige drift.

Figur 46. Torup Landsbycenter.

Om Torup

Der er 9.500 indbyggere i Hundested kommune, hvoraf godt 200 voksne bor i Torup. Befolkningen i Torup udgør ca. 3 % af indbyggerne i kommunen. Torup er kendt for sin økologiske bydel og sine kulturelle aktiviteter, der tiltrækker mange besøgende, især om sommeren, hvilket har stor betydning bl.a. for dagligvarehandelen i byen.

Figur 47. Forsamlingssalen i Torup Landsbycenter.

Torup har gennem en årrække været ramt af en række problemer, bl.a. nedgang i befolkningstallet og lukning af vigtige institutioner. Kroen brændte for 30 år siden. Posthuset, skolen og mejeriet lukkede og stationen (Dysekilde st.) var blevet erstattet af et trinbræt, og Brugsen var lukningstruet. Heller ikke landbruget havde så gode forhold længere, da der ikke var yderligere mulighed for at udvide landbrugsarealerne. Dette betød, at det var svært at leve af landbruget som eneste indtægtskilde. Et forhold der var problematisk set i lyset af, at der ikke rigtigt var andre arbejdspladser i området. Landboerne var samtidig begyndt at føle sig trængt af, at flere bylandmænd var begyndt at overtage gamle gårde som gik fallit eller blev solgt.

I 1987 købte en gruppe mennesker ("økologerne") Dysekildegaard for at opbygge et nyt landsbysamfund efter økologiske principper på gårdens jorder. De dannede Økologisk Landsbysamfund (ØLK), som ejer jorden og er organiseret som et kommanditselskab, opdelt i 4 boliggrupper. Beboerne køber den grund de bygger på af boliggrupperne og har fælles brugsret til mellemliggende områder.

I 1990 startede anlæggelsen af veje m.v. samt opførelsen af de første beboelseshuse. På grund af økonomiske vanskeligheder lykkedes det dog ikke at opbygge det økologiske landsbysamfund så hurtigt som forventet, hvilket betød, at man blandt andet valgte at udskyde et planlagt fælles forsamlingshus-projekt.

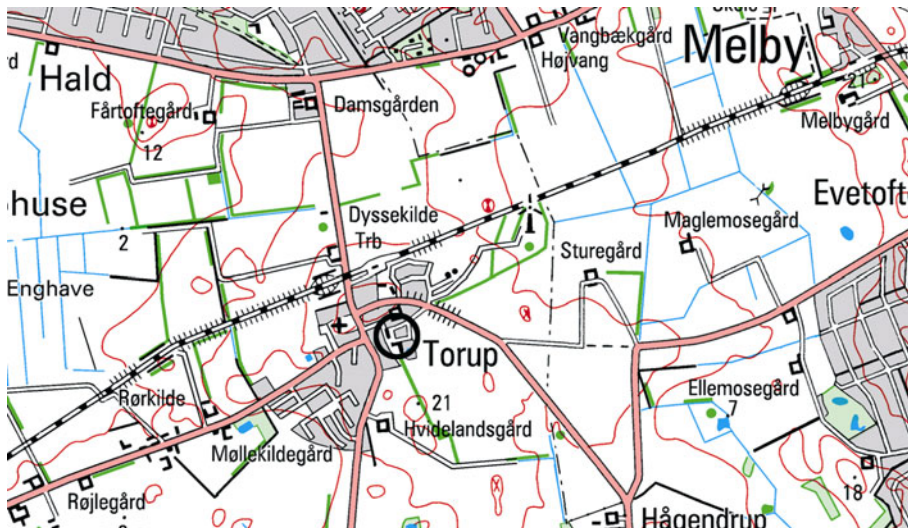
Figur 48. Et par af tilflytternes huse med forskellige energibesparende foranstaltninger.

Senere har det økologiske landsbysamfund formået at igangsætte en række datterprojekter: en vindmølle, et vandopsamlingsanlæg, en børnehaven og et rensningsanlæg.

Det skabte røre i lokalsamfundet, da Dyssekildegård blev solgt til økologerne. Og nytillflytterne følte sig ikke fuldt ud accepteret af lokalbefolkningen. De oplevede en vis modstand fra den eksisterende landsby og de lokale gårde med deres stabile traditioner og livsformer. På et tidspunkt blev der gennemført en underskriftindsamling imod det økologiske landsbysamfund, og der siges stadig at være en lille gruppe af modstandere af det. Især blandt den oprindelige landbefolkning. De forskellige projekter har dog været med til at skabe kontakter og accept udadtil.

Oplevelsen af et "gennembrud" kom første gang med oprettelse af børnehaven. Det nedbrød "modstanden" fra de unge. Det skal ses i lyset af, at da økologerne holdt deres indtog i området, tilhørte en stor del af lokalbefolkningen de ældre generationer. Der var kun få børnefamilier, og der var hverken institutioner, dagplejemødre eller lignende. De få familier, der havde børn, måtte finde på egne løsninger for at få pasningsmuligheder og finde egnede fritidsaktiviteter.

Også økologernes øvrige projekter har over for lokalbefolkningen været med til at bevise, at økologernes projekter kan anvendes af både tilflyttere og lokalbefolkningen, og dermed bidrage til en positiv udvikling for hele lokalsamfundet.

Figur 49. Det økologiske landsbysamfund er etableret i den nord-østlige del af Torup og forsamlingshuset i Torup Landsbycenter er på flere måder forbindelsesled til den øvrige del af Torup. Ikke langt fra Landsbycentret ligger Dyssekilde station med forbindelse til Hundested, Frederiksværk og Hillerød (© Kort & Matrikelstyrelsen - A. 142-01).

Finansiering

Ombygningen er budgetteret til godt to mio. kr., Der er bevilliget 688.000 kr. i tilskud fra By- og Boligministeriet, og 70.000 kr. er indsamlet lokalt. Derudover er projektet finansieret ved en række andre kilder: Lån fra Lokale- og

Anlægsfonden på 500.000 kr., garanteret af kommunen og forrentet på normal vis med 5 %. Tilskud fra Lokale- og Anlægsfonden på 200.000 kr. Arbejde for kommunen: 25.000 kr. Tilskud fra Kulturby-96 i en tidlig fase til projektering og opstart, ca. 50.000 kr. Endvidere har råbygningen, stillet til rådighed af ØLK en værdi af 98.000 kr. Og gratis arbejdskraft indgår med en værdi af 150.000 kr.

Driften af lokalerne i den ombyggede længe dækkes med 40.000 kr. fra kommunen årligt til afdrag på lån til Lokale- og Anlægsfonden mod at den må bruge lokalerne på lige fod med kommunens skoler, med 24.000 kr. fra økosamfundet årligt mod at de må bruge lokalet til møder, med 36.000 kr. fra Nordsjællands Miljø- og Energikontor som årlig husleje, og endvidere er der indtægter i forbindelse med forskellige arrangementer (fester, kurser, møder m.v.).

Parter

Bestyrelsen for Torup Landsbycenter har været officiel byggherre og håndværksmester for projektet.

Flere beboere har haft forskellige håndværksmæssige kvalifikationer. De har derfor været i stand til selv at varetage store dele af byggeriet ved forsamlingshuset. Dette har angiveligt haft stor betydning for, at projektet har været billigt, og har kunnet forløbe smertefrit. I tilfælde af problemer har man således selv været i stand til at løse dem, og det har dermed været muligt at spare en del penge.

Samtidig har det været et held, at der bor en del pensionister, som har haft både tid og kræfter til at beskæftige sig med de forskellige projekter, for fx børnefamilier har sjældent tid til så meget frivilligt arbejde.

Samarbejdet med kommunen har i øvrigt også fungeret helt tilfredsstillende.

Projektforløb

I 1993 begyndte det økologiske landsbysamfund efterhånden at kunne overskue at gå videre med de udskudte planer om at etablere et forsamlingshus, og arbejdet bestod blandt andet i at skaffe penge og omprioritere projektplanen m.v.

På trods af, at de tidligere igangsatte projekter har medført, at negative holdninger blandt de øvrige borgere er nedtonet, oplevede økologerne en vis skepsis i forbindelse med planerne for forsamlingshuset.

I november 1996 foretog økologerne imidlertid en underskriftindsamling og en pengeindsamling, der indbragte 150 underskrifter og 60.000 kr. Indsamlingerne dokumenterede overfor bl.a. Boligministeriet og Hundested Kommune en positiv interesse i hele byen for projektet, og det blev i 1997 godkendt af Boligministeriet som støtteværdigt.

Projektet blev besværliggjort og forsinket en måned, fordi det viste sig, at der var meget mere beton end beregnet i gulvet, der skulle hugges op. Arbejdet blev udført af beboerne selv. Ellers er alle planer for ombygningen overholdt.

Hvad kom der ud af projektet?

Torup manglede selskabs- og forsamlingslokaler, så det har i sig selv været en succes, at man nu har fået det. Der var tidligere ikke noget mødested i området. Efter at kroen nedbrændte, har der kun været to utilstrækkelige forsamlingssteder, bl.a. et kælderrum i præsteboligen. Det oplyses, at *"Før sad folk i deres huse. Nu er der en masse arrangementer."*

Forsamlingshuset bruges af mange forskellige grupper og til mange former for arrangementer både for hele kommunen, lokalt for landsbyboerne samt for hele omegnen. Fx fra Amtsrådet og Nordsjællands Miljø- og Energikontor til Brugsens bestyrelsesmøder, der er helt lokale. Især Borgerforenin-

gen har benyttet sig af muligheden for at leje sig ind i forsamlingshuset og afholde forskellige møder og arrangementer dér.

Det er en udbredt opfattelse, at økologerne bidrager med meget positivt for Torup. Etableringen af forsamlingshuset og åbningen udadtil har også bidraget til, at lokale fronter med tiden er blødt op. Det, at *"økologerne har realiseret ting i stedet for bare at snakke"*, har angiveligt skabt respekt. Og det vurderes, at succesen omkring forsamlingshuset vil bidrage til en større accept af evt. kommende nye lokale initiativer. Flere udtaler også, at selv nogle af dem, der har været mest skeptiske over for økologerne og deres projekter, er begyndt at deltage i forskellige arrangementer afholdt i det nye forsamlingshus.

Endvidere er det en udbredt opfattelse, at økologerne også har haft stor betydning for Brugsens overlevelse. Fx handler mange af økologerne i butikken, og det har også medført, at der er kommet større vareudbud. Dertil kommer, at økologernes projekter har skabt grund for omkring en snes arbejdspladser. Dette gør sig gældende for vindmøllen, landbruget, børneinstitutionen og Miljø- og Energikontoret. Endvidere er der kommet tækkemand, tømrer, butik og vognmand til. I forbindelse med forsamlingshuset er der ydermere skabt grundlag for en arbejdsplads, en lidt blandet vicevært-funktion. Vedkommende skal tage sig af praktiske ting i forbindelse med udlejning og arrangementer – fx bage kage, lave kaffe, gøre rent og arrangere rundvisninger.

Alt i alt har etableringen af forsamlingshuset bidraget til, at målene om at skabe et værested for beboerne, at skabe sammenhæng i Torups gamle og nye del, at revitalisere byen efter mange års tilbagegang og at være et eksempel på et socialt og økologisk bæredygtigt alternativ til storbyvæksten, er nået.

Litteratur

Christoffersen, H., & Blix, K. (1998) *Befolkning, erhvervsgrundlag og velfærd i landkommunerne*. København: AKF.

Hovedstadens Udviklingsråd (2000) *Forslag: Region 2001 for Roskilde Amt. Redegørelse*. København: Hovedstadens Udviklingsråd.

Indenrigsministeriet (2001) *Landdistriktredgørelse 2001*. København.

Indenrigsministeriets Landdistriktgruppe (2000) *Udvikling i landdistrikterne. Forsøgsprojekter 2000*. København: Indenrigsministeriet, november 2000.

Indenrigsministeriet (1999a) *Evaluering af Indenrigsministeriets Landdistrikt-pulje*. København.

Indenrigsministeriet (1999b) *Landdistriktredgørelse 1999*. København.

Indenrigsministeriets Landdistriktgruppe (1998) *Udvikling i landdistrikterne. Forsøgsprojekter 1998*. København.

Indenrigsministeriet (1997) *Landdistrikternes udviklingsmuligheder*. Betænkning nr. 1333. København: Indenrigsministeriet marts 1997.

Jensen, J. D. (1998) *Landdistrikternes økonomi og udvikling – en oversigt*. København: AKF Forlaget.

Lov om støtte til udvikling af landdistrikterne (landdistriktstøtteleven). Lov nr. 338 af 17. maj 2000.

Madsen, B. & Caspersen, S. (1998) *Økonomien i landkommunerne – status og udvikling*. København: AKF, September 1998.

Nordjyllands Amt (2001) *Landdistriktredgørelse*. Aalborg: Nordjyllands Amt, januar 2001.

Tanvig, Hanne (2001) *Byerhverv – erhverv i byer? Byplan nr. 1-2, 2001*.

Summary

By og Byg Results 014: Nine villages in Denmark

Evaluation of urban renewal projects

In 1996 the Danish Folketing voted to spend DKK 200 million for urban renewal projects in villages and rural areas and to earmark DKK 20 million for support of experimental urban regeneration projects to strengthen and develop small communities. A number of municipalities applied to the Ministry of Urban Affairs for support and the proposals of nine municipalities were selected. Their objectives were to improve locations for citizens to congregate, for activities in connection with clubs and societies, or for shopping locally etc. Danish Building and Urban Research made an evaluation of the implementation of these projects.

The experiences from these nine projects may be of wide interest as development opportunities for small towns and communities are much in focus these years. Important lessons have been learned on the projects that can be transferred to other projects.

The experimental projects ranged widely from implementing traffic improvements and improving open areas, squares and buildings to appear neater, to the establishment of indoor rooms for different activities. Lessons learned include the cooperation on individual projects between citizens and the local authorities and among different citizen groups. However, satisfaction with regard to implementation and citizen participation varied, though in general the citizens and the local authorities were satisfied with the results of the efforts and the government subsidy without which the projects allegedly would not have been implemented.

Bilag

Gennemførelse af besøg og registreringer

Besøg, interview med nøglepersoner og registreringer i de ni landsbyer er gennemført i perioden fra august 1999 til juli 2000. Opfølgende registreringer er gennemført i juli 2001. Interviewene er gennemført med en eller flere personer. Der er gennemført 19 interview med i alt 32 personer. Hvert interview har varet ca. to timer. Besøg og interview er gennemført på nedenstående tidspunkter. Udover disse interview er gennemført en række opfølgende samtaler med parter i projekterne.

	Interview og registrering	Opfølgende registrering
Grønbjerg	16-08-99	16-07-2001
Balling	16-08-99	16-07-2001
-	03-07-00	
Gjøl	17-08-99	16-07-2001
-	04-07-00	
Rakkeby	17-08-99	16-07-2001
-	04-07-00	
Bybjerg	20-10-00	25-08-2001
Herslev	25-09-00	
Vester Skerninge	26-09-00	
Torup	30-08-99	17-07-2001
-	01-11-99	
Hammershøj	05-07-00	16-07-2001

Denne rapport beskriver en evaluering af statsstøttede forsøg med at styrke og udvikle mindre lokalsamfund. Forsøgene er gennemført i ni kommuner.

Da der i disse år er stor opmærksomhed om de små byers og samfunds udviklingsmuligheder, har erfaringerne fra forsøgsprojekterne bred interesse.

Forsøgene spænder lige fra gennemførelse af trafikale forbedringer over forbedring og forskønnelse af udearealer, pladser, torve og bygninger til etablering af rum, udendørs og indendørs for forskellige aktiviteter. Erfaringerne omfatter samtidig samarbejdet mellem borgere og kommunen og mellem forskellige borgergrupper indbyrdes om de enkelte projekter.

Borgerne og kommunerne har generelt været tilfredse med resultaterne af indsatserne og støtten, uden hvilken projekterne angiveligt ikke var blevet gennemført.

1. udgave, 2001

ISBN 87-563-1097-8

ISSN 1600-8049

